

Is moeder natuur chaotisch of geordend?

Elisa Benincà¹ and Anouk. N. Blauw^{1,2}

Het woord 'chaos' wordt vaak gebruikt in de betekenis van wanorde

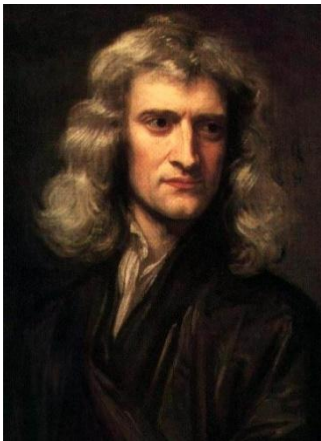
In wetenschappelijke termen betekent chaos:

- dat een systeem dat zich volledig **volgens wiskundige vergelijkingen** gedraagt
- toch **onvoorspelbaar gedrag** kan vertonen op de **langere termijn**.

The Clockwork Universe

Als je de werking van de machine kent,
dan kun je voorspellen wat de machine
zal gaan doen.

Isaac Newton

Net zoals je met Newton's wet van de
zwaartekracht kunt voorspellen hoe de
aarde rond de zon zal bewegen.

Newtoniaanse droom

Vindt de wiskundige wetten die een systeem beschrijven en je kunt voorspellen hoe een systeem zich in de toekomst zal gedragen.

Hoe nauwkeuriger je de begintoestand van het systeem kunt meten, hoe beter je kunt voorspellen hoe het zich zal ontwikkelen.

Maar deze droom werd ruw
verstoord .....

Chaos theorie

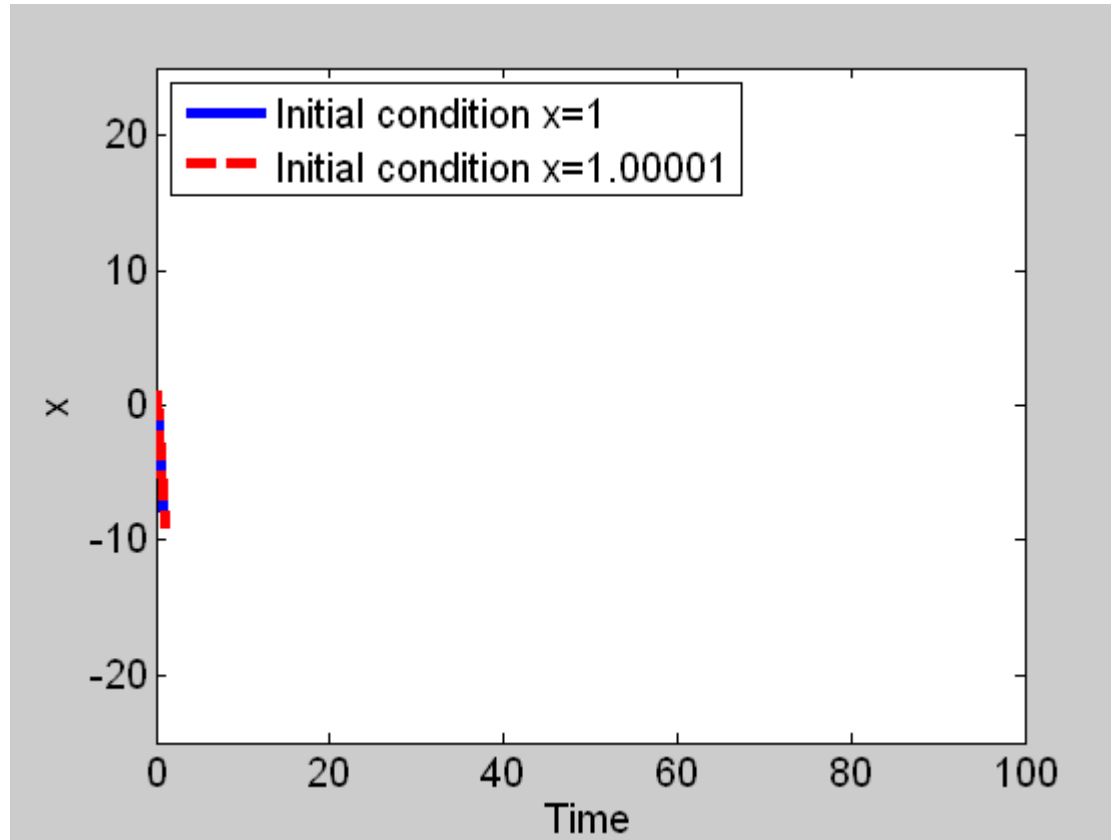
Chaos werd voor het eerst ontdekt in 1961 door de weerkundige Edward Norton Lorenz.

Zijn kopje koffie werd wereldberoemd!!!

Edward Norton Lorenz

Lorenz Model

Wat is chaos ?

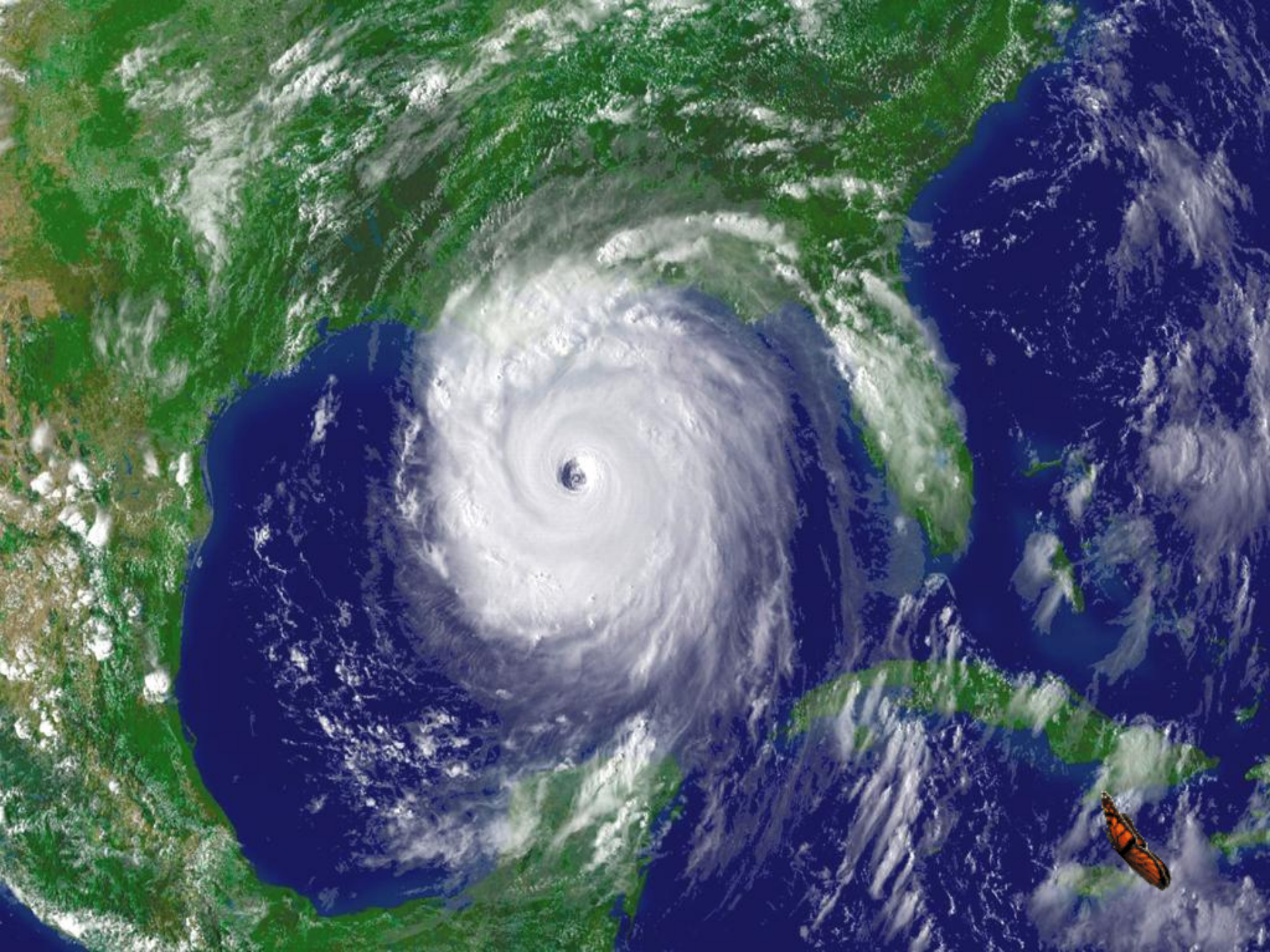
Chaos is het gedrag van een systeem wat
wiskundige vergelijkingen volgt met
'grote gevoeligheid voor beginwaarden'

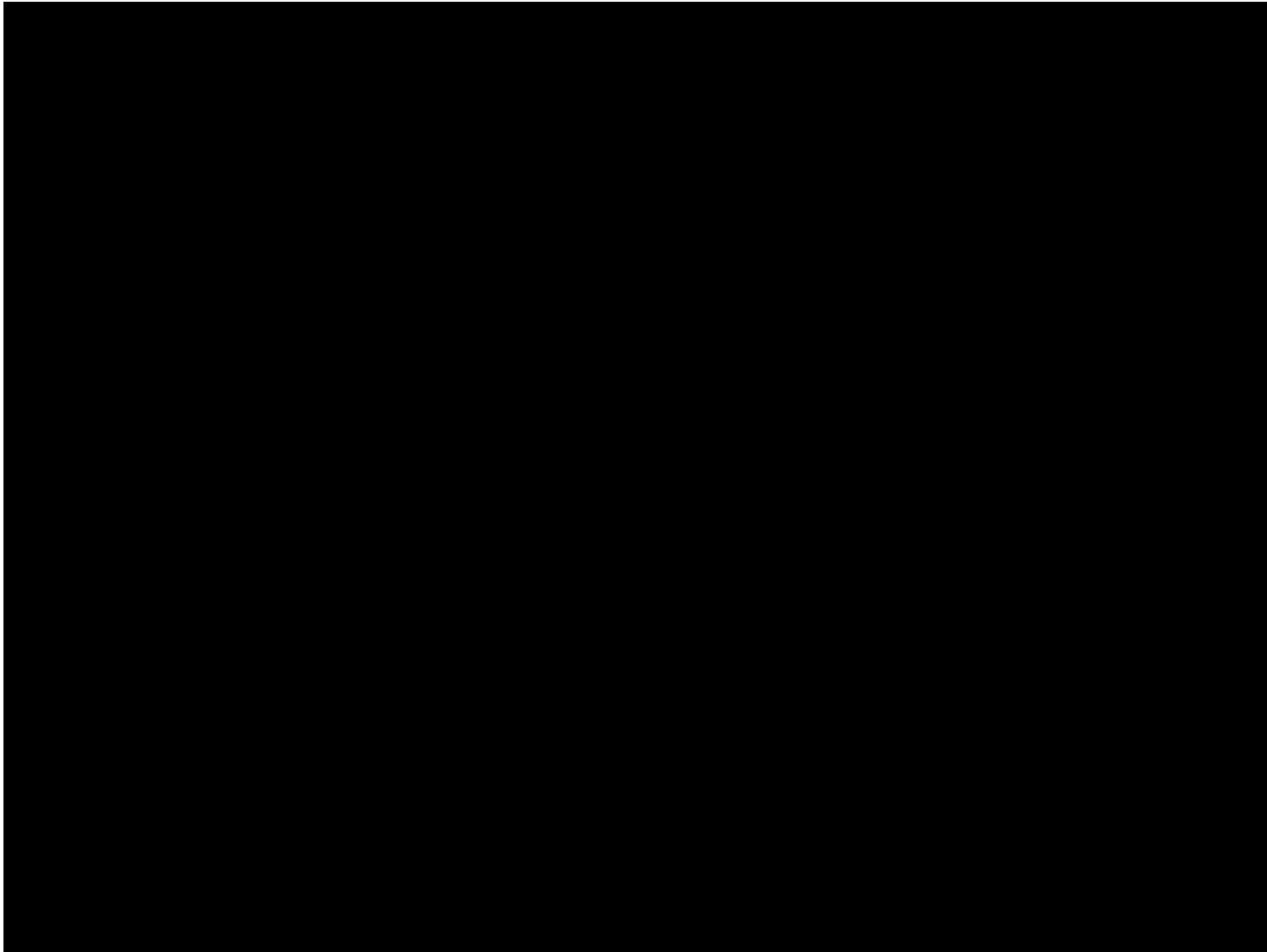
Lange-termijn voorspellingen zijn niet mogelijk.

Vlinder effect

Voorbeeld: twee gekoppelde slingers

Misvatting 1

Chaos is een vorm van 'willekeurige (random) fluctuaties'

Niet waar:

In chaotische systemen worden fluctuaties gegenereerd door **wiskundige wetten**

Misvatting 2

Chaotische systemen zijn 'onvoorspelbaar'

Niet waar:

- (1) Korte termijn voorspelbaarheid van chaotische systemen kan zeer hoog zijn
- (2) Echter, voorspelbaarheid op lange termijn zal laag zijn

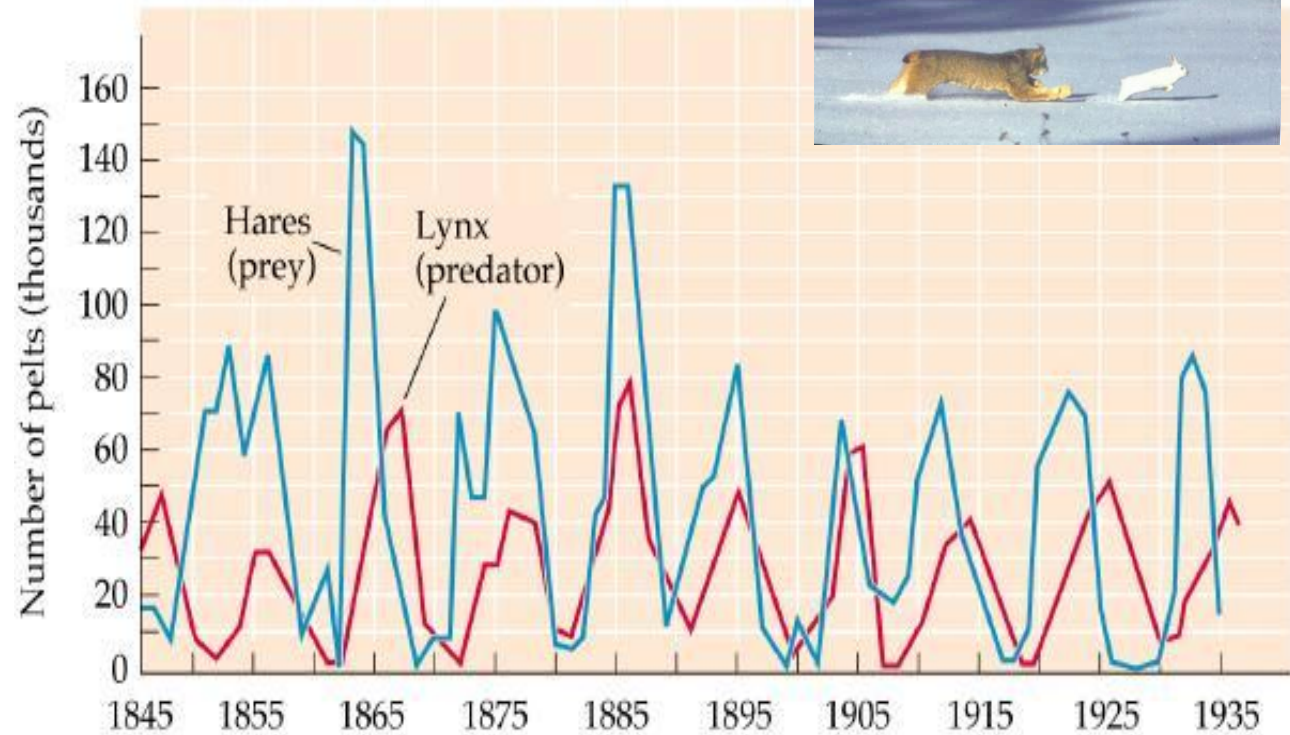

Populatie dynamica
bestudeert korte en lange termijn
veranderingen
in het aantal en samenstelling van
populaties

Het raadsel van de fluctuerende populaties

Charles Elton

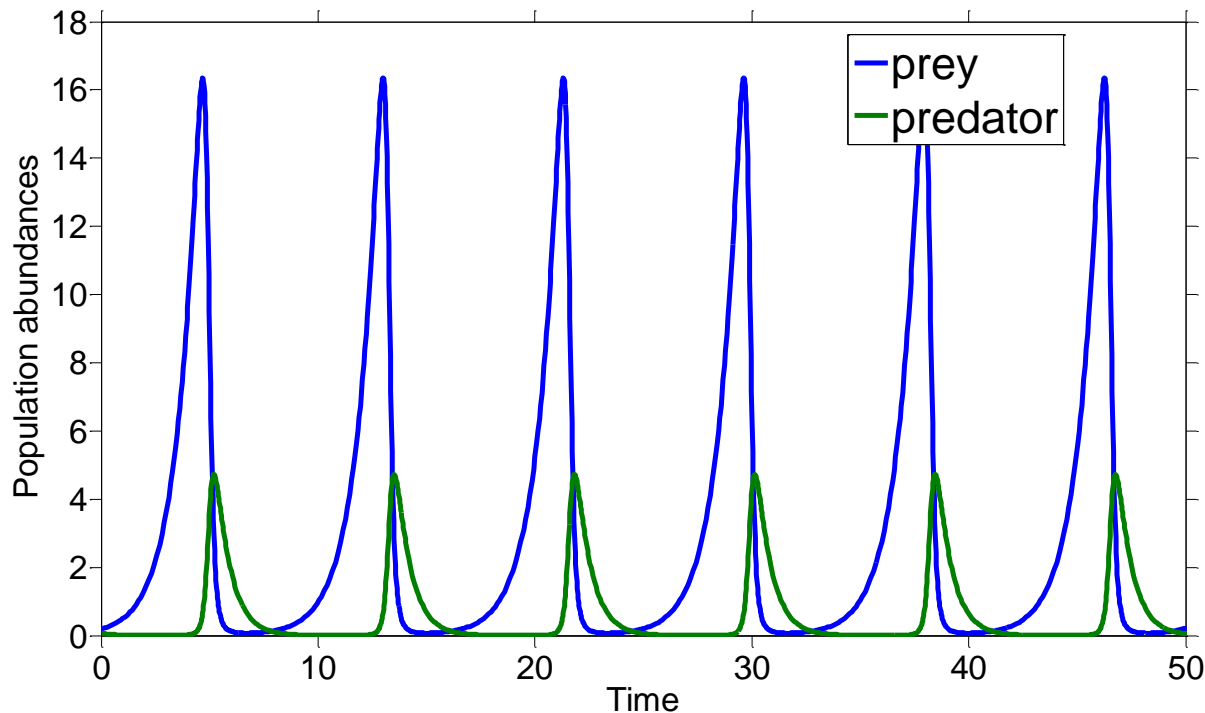

Het raadsel van de fluctuerende populaties

$$\frac{dx}{dt} = x(\alpha - \beta y) \quad \text{Preoi}$$

$$\frac{dy}{dt} = -y(\gamma - \delta x) \quad \text{Predator}$$

Lotka Volterra model

Chaos in Populatie Dynamica

Sir Robert May

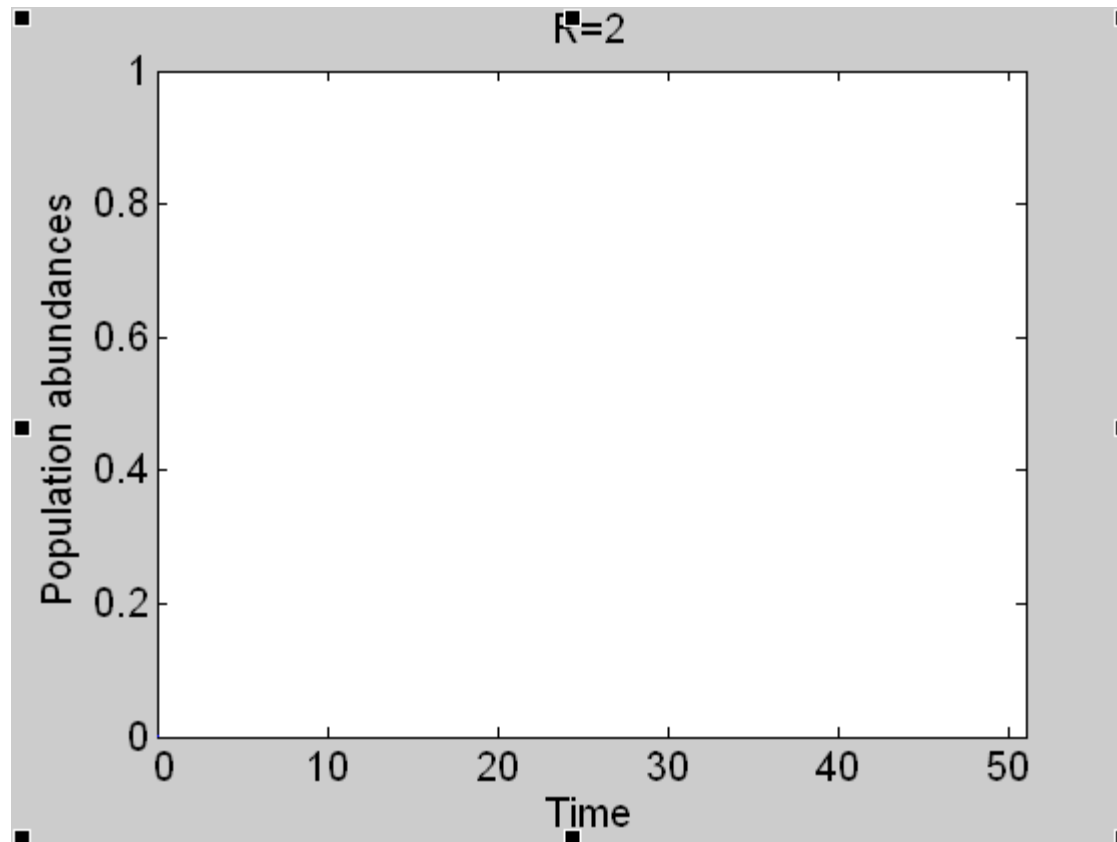
Logistische
groeivergelijking:

$$N(t+1) = r N(t)(1-N(t))$$

Als $r = 2$: evenwicht

Logistische groeivergelijking:

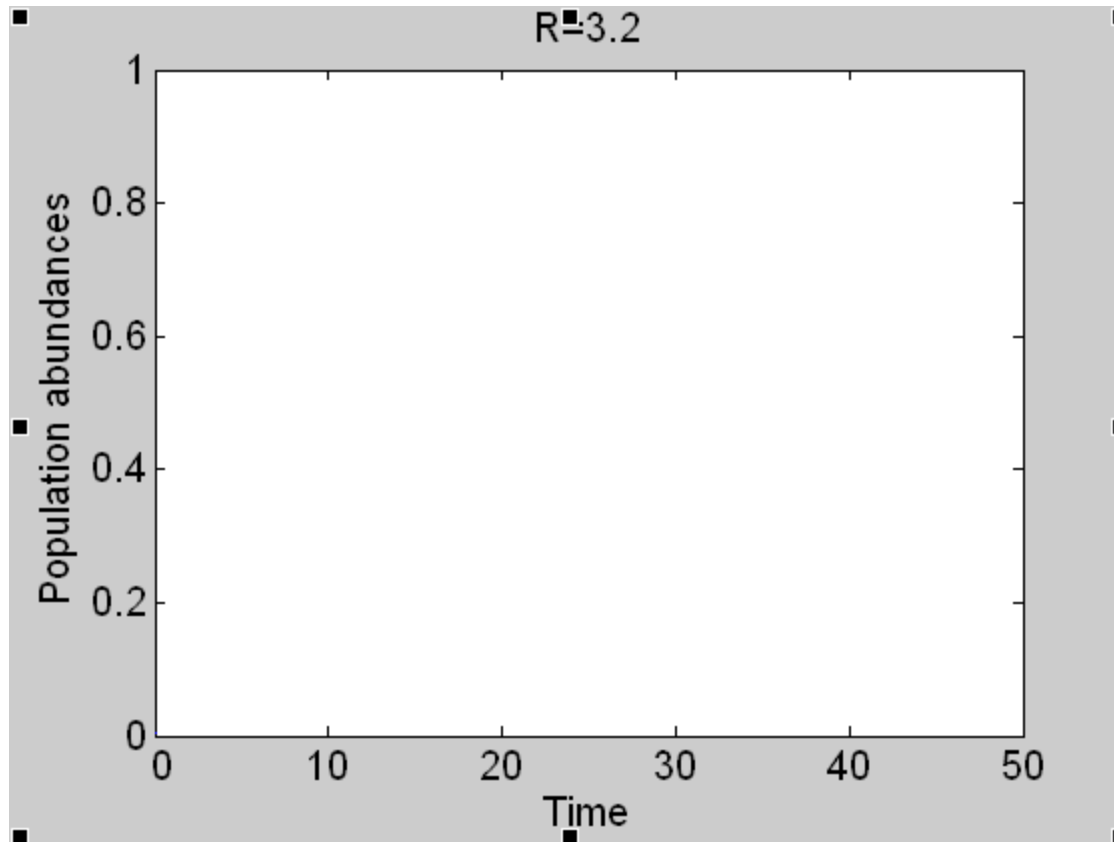
$$N(t+1) = r N(t)(1-N(t))$$

Als $r=3.2$: cyclisch gedrag

Logistische groeivergelijking:

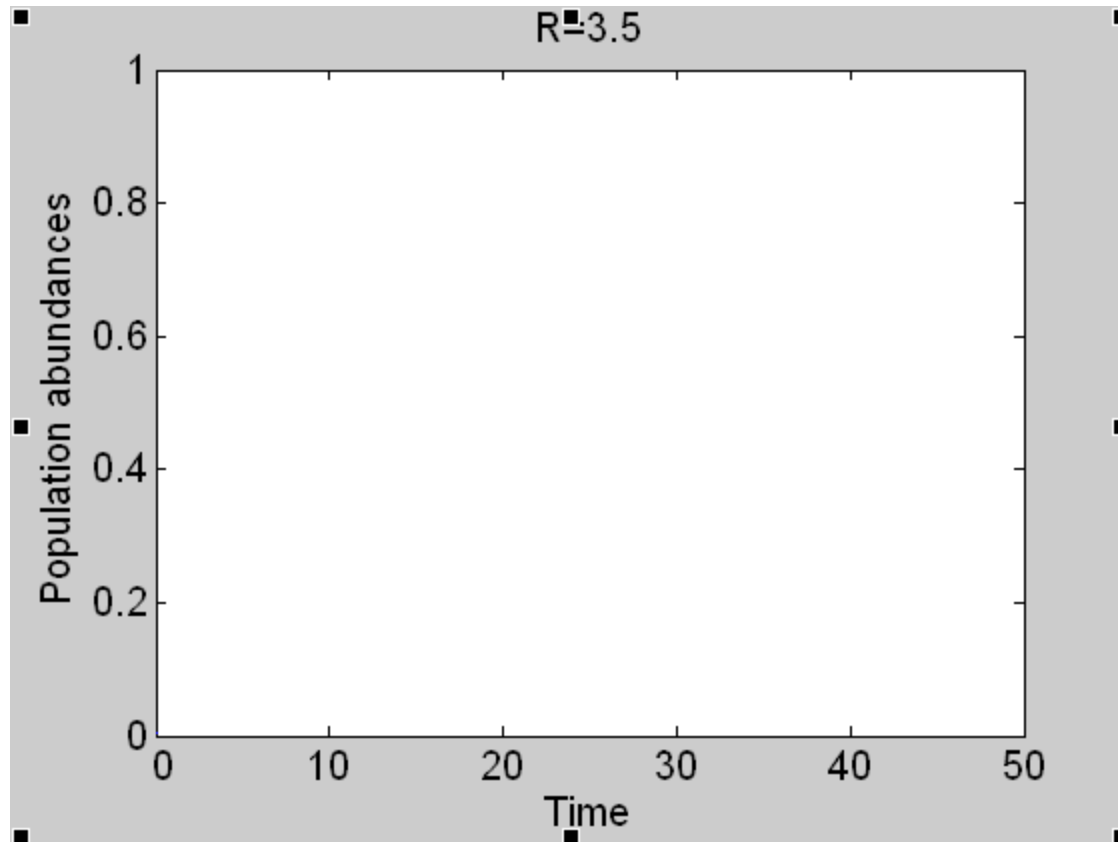
$$N(t+1) = r N(t)(1-N(t))$$

Als $r=3.5$: dubbele cyclus

Logistische groeivergelijking:

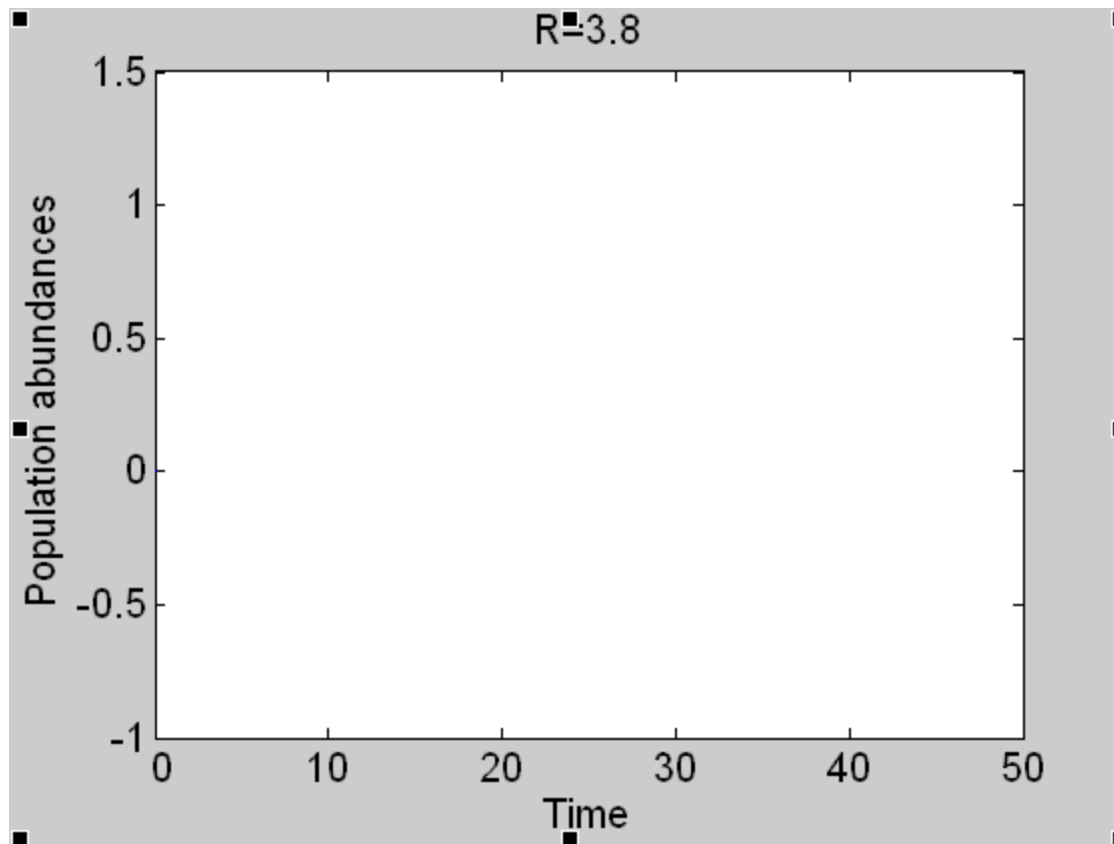
$$N(t+1) = r N(t)(1-N(t))$$

Als $r=3.8$: chaos

Logistische groeivergelijking:

$$N(t+1) = r N(t)(1-N(t))$$

The secret life of chaos (BBC 4)

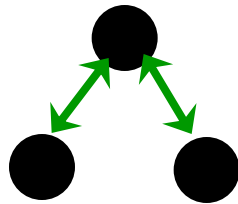
Een revolutionair nieuw inzicht

Visie tot dan toe: ecologische systemen zijn in evenwicht en fluctuaties worden veroorzaakt door willekeurige **externe** verstoringen "

Robert May: onvoorspelbare fluctuaties in populaties kunnen worden veroorzaakt door **intrinsieke processen**

Veel modellen vertonen chaotisch gedrag

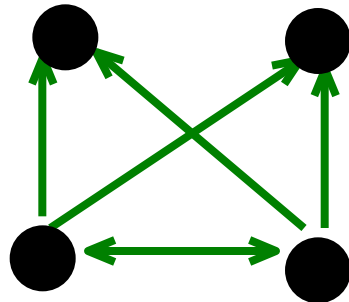
Twee prooien en één roofdier
(Gilpin 1979)

Voedselketen met drie trofische niveaus
(Hastings & Powell 1991)

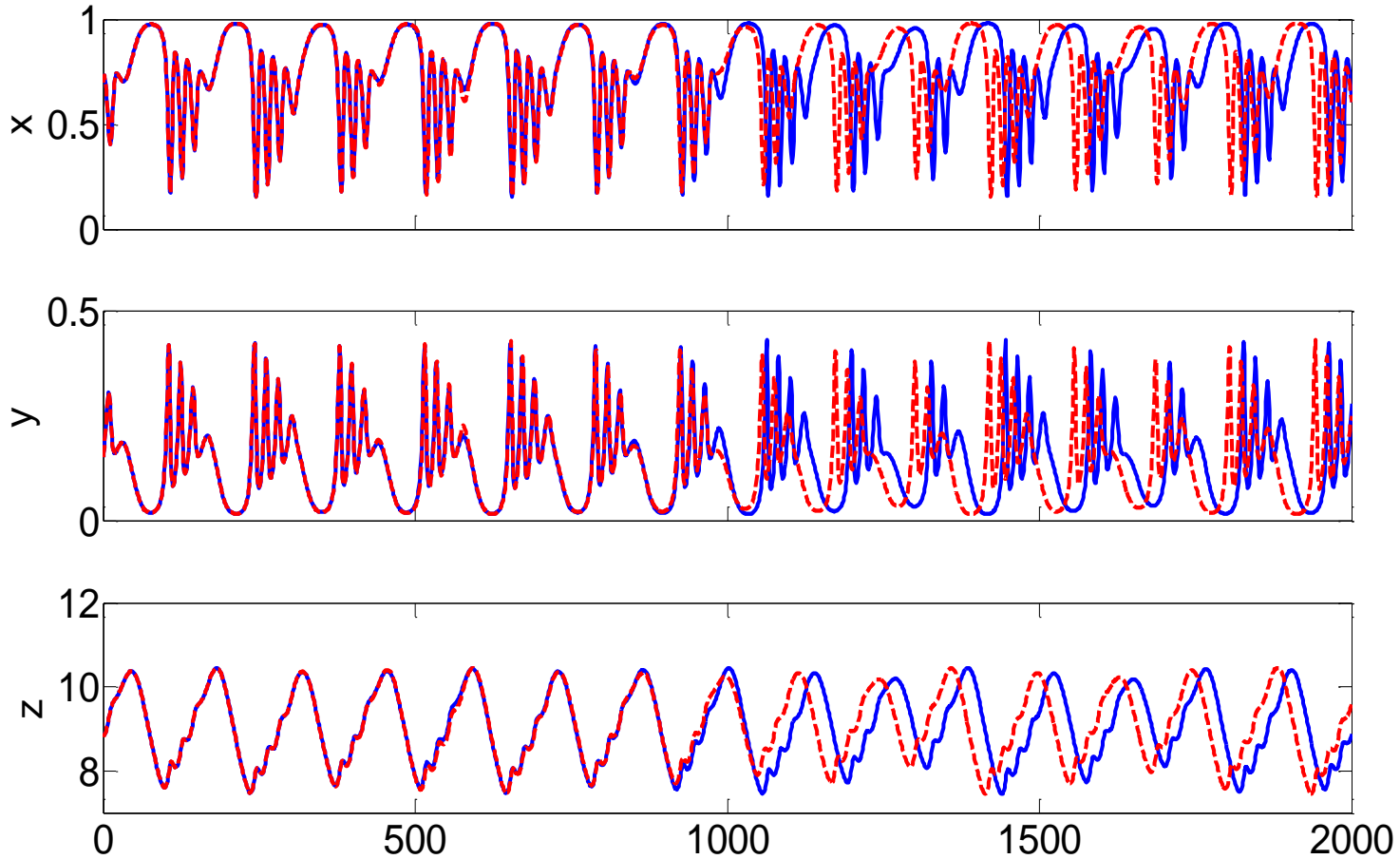
Competitie tussen meerdere soorten
(Huisman & Weissing 1999)

Twee roofdieren – twee prooien
(Vandermeer 2004, Benincà et al. 2009)

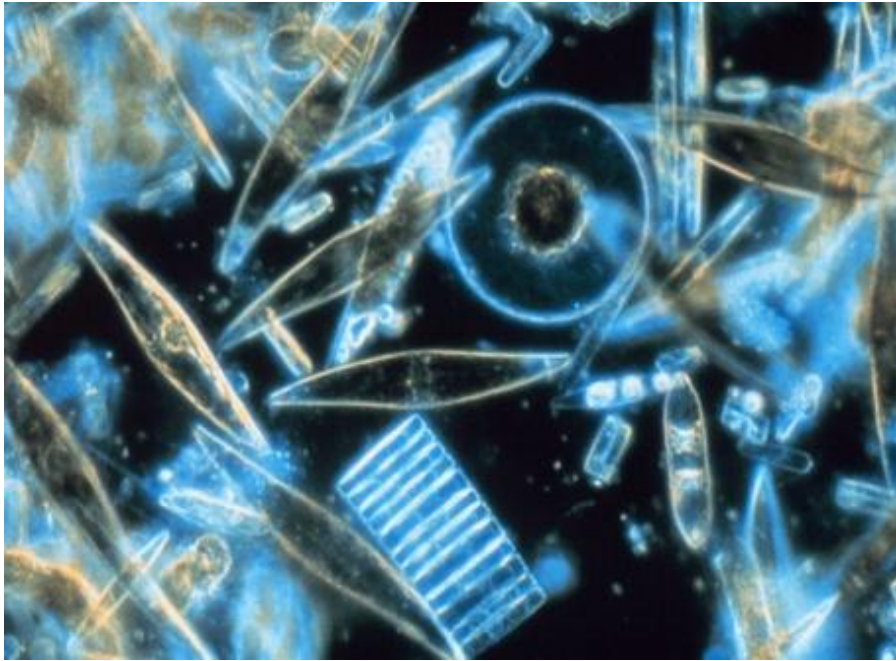

Chaos in een voedselketen van drie niveaus

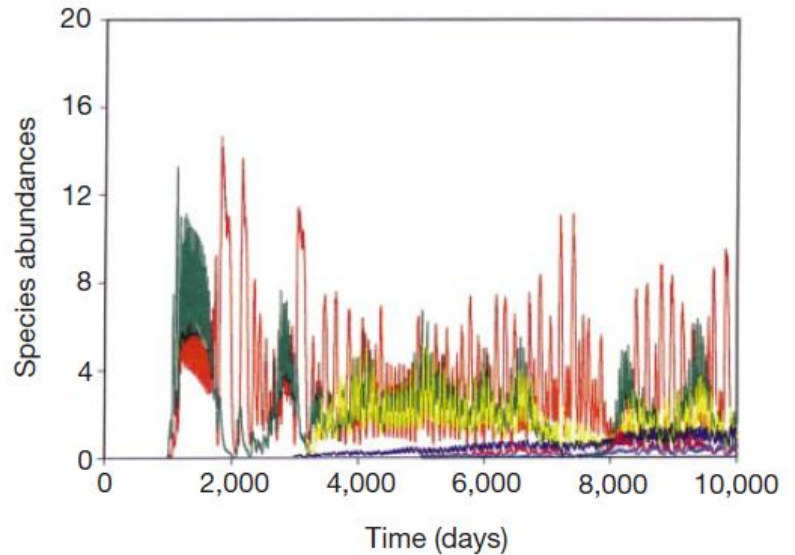
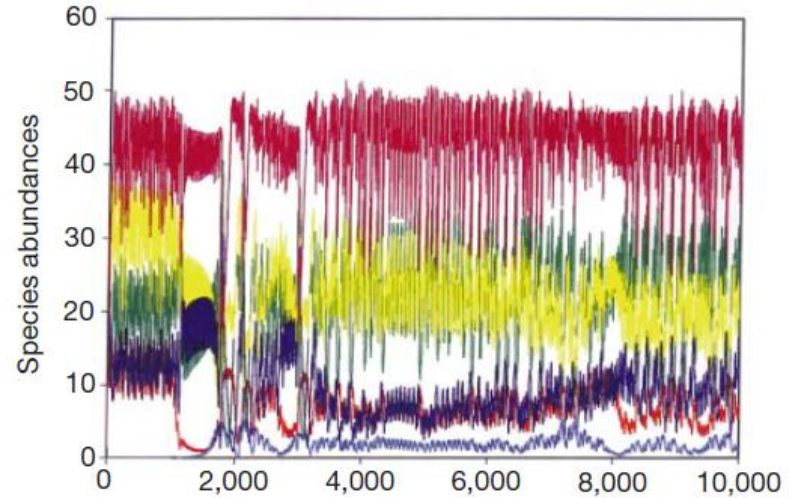

Hastings and Powell 1991

Chaos door competitie tussen meerdere soorten

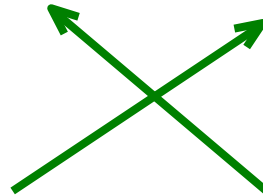

Plankton soorten concurreren om middelen

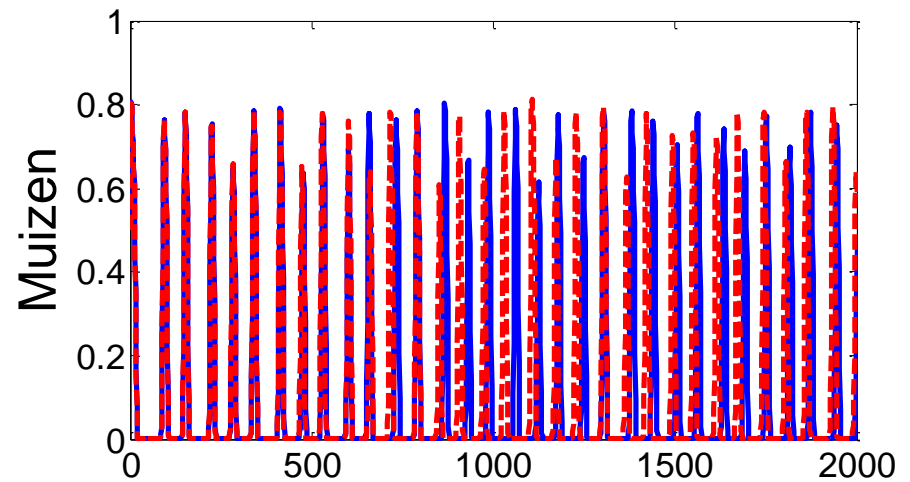
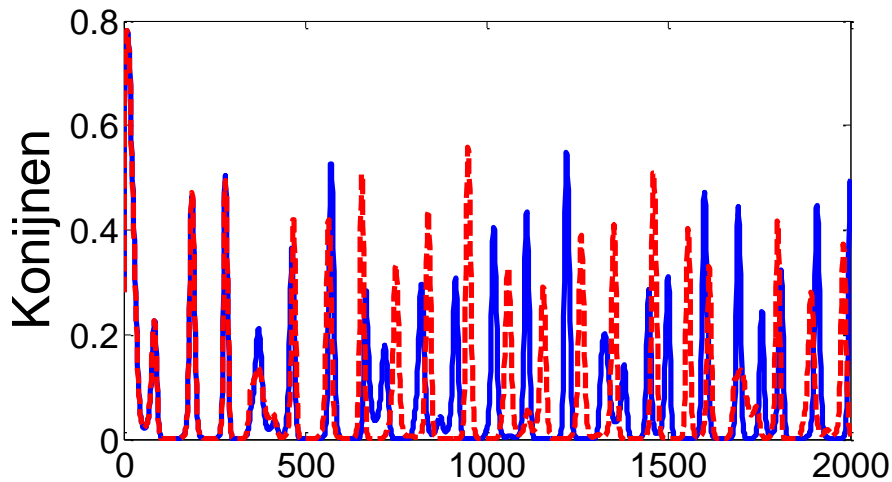
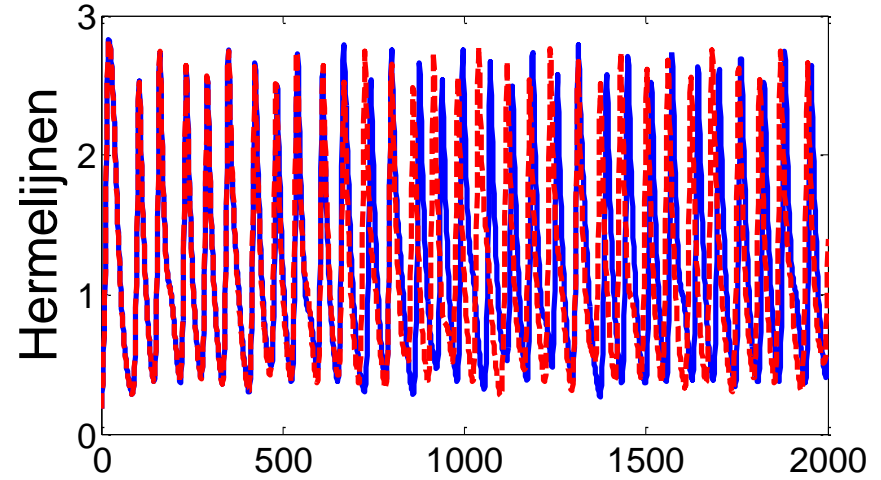
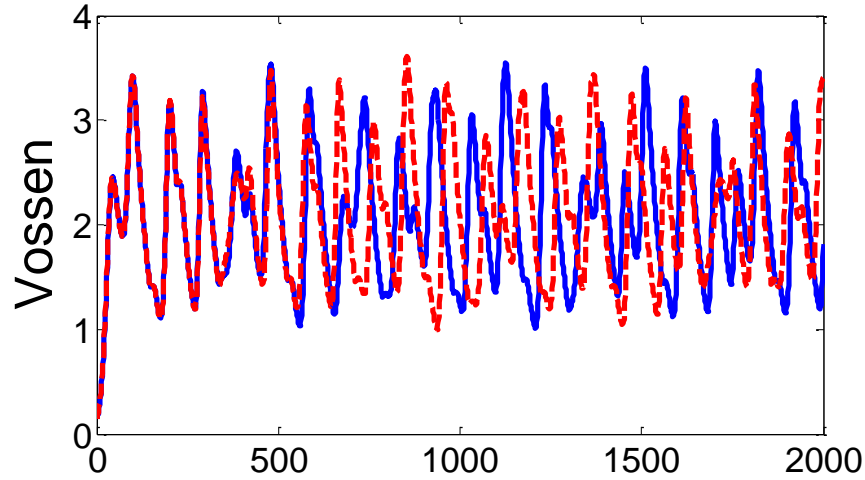
Huisman and Weissing 1999

Chaos door twee roofdieren en twee prooien

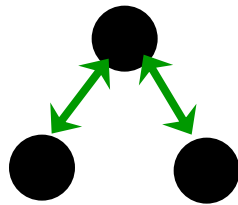

Chaos door twee roofdieren en twee prooien

Vandermeer 2004, Benincà et al 2009

Al deze modellen bevatten een soort van “gekoppelde slingers”

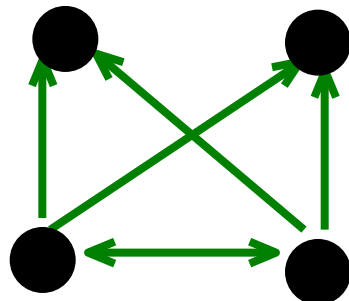
Twee prooien en één roofdier
(Gilpin 1979)

Voedselketen met drie trofische niveaus
(Hastings & Powell 1991)

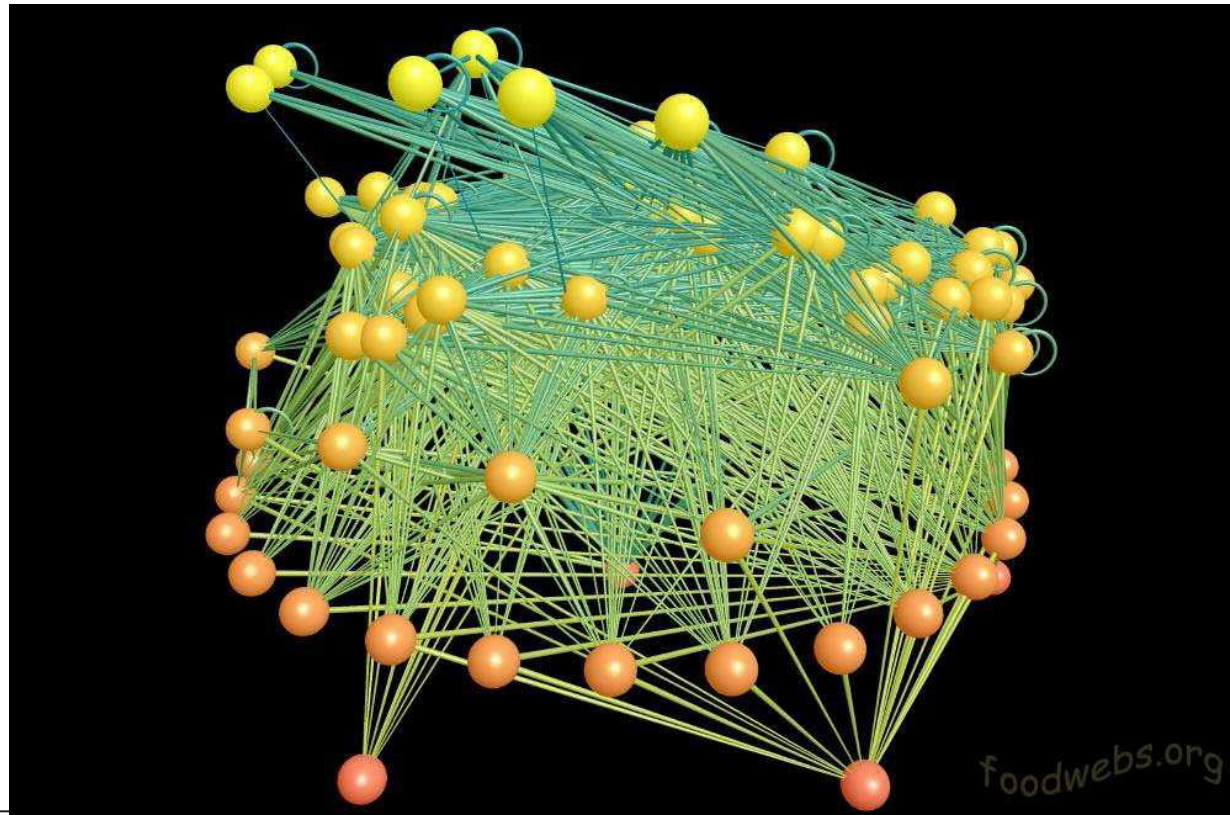
Competitie tussen meerdere soorten
(Huisman & Weissing 1999)

Twee roofdieren – twee prooien
(Vandermeer 2004, Benincà et al. 2009)

Echte voedselwebben zijn zelfs nog complexer!

Voedselwebben bestaan vaak uit **meerdere**
predatoren en **meerdere** prooisoorten

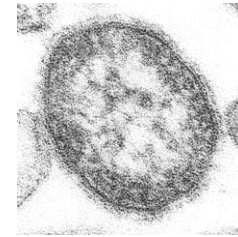
Toch waren ecologen
nog steeds sceptisch of chaos niet alleen
in modellen voorkwam ...

Empirisch bewijs ?

- Ongedierte

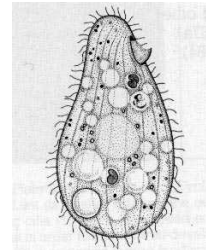
(Constantino et al. 1997)

- **Kinderziekten:** mazelen, bof, roodvonk en kinkhoest dynamica (Schaffer and Kot 1986; Olsen et al. 1988; Olsen and Schaffer 1990; Schaffer et al. 1990)

- Microbiële voedselwebben

(Becks et al., 2005, Graham et al., 2007)

- Eenjarige planten

(Sakai 2001: *Non linear dynamics and chaos in agricultural systems*)

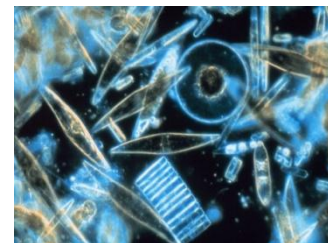
- Populaties van kleine zoogdieren

(Turchin 1993; Ellner and Turchin 1995, Turchin and Ellner 2000)

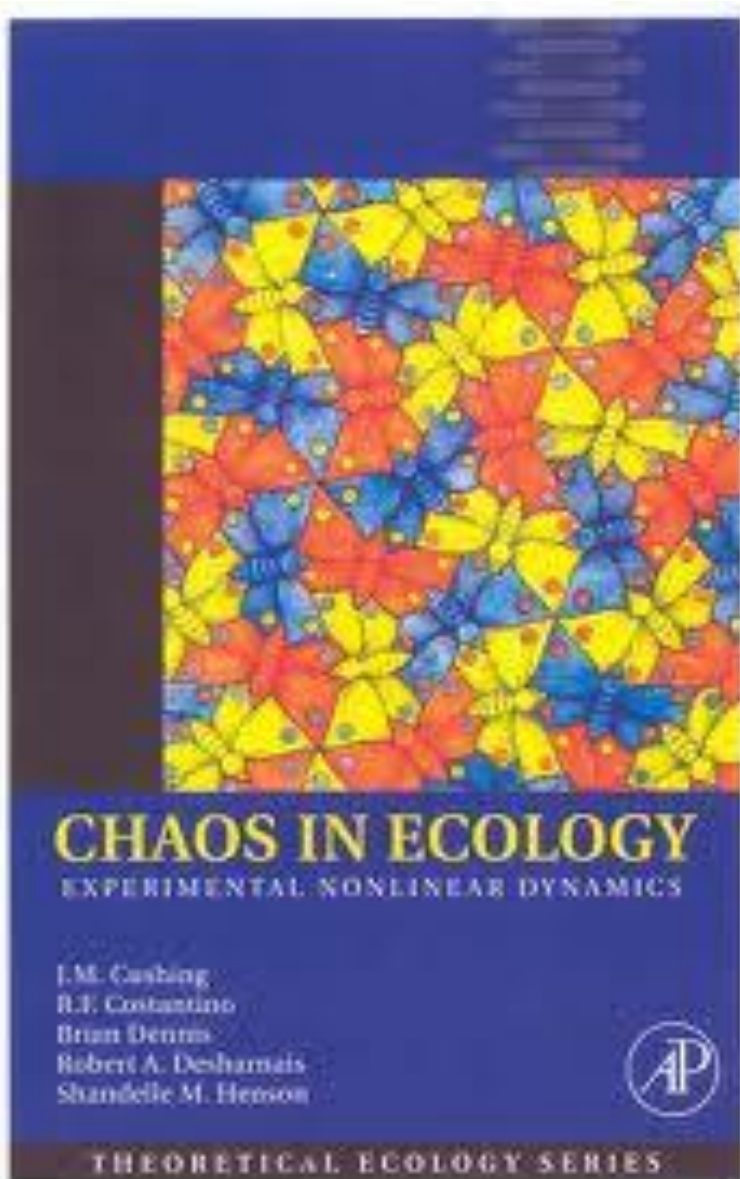

- Plankton dynamica

(Sugihara and May 1990; Benincà et al. 2008)

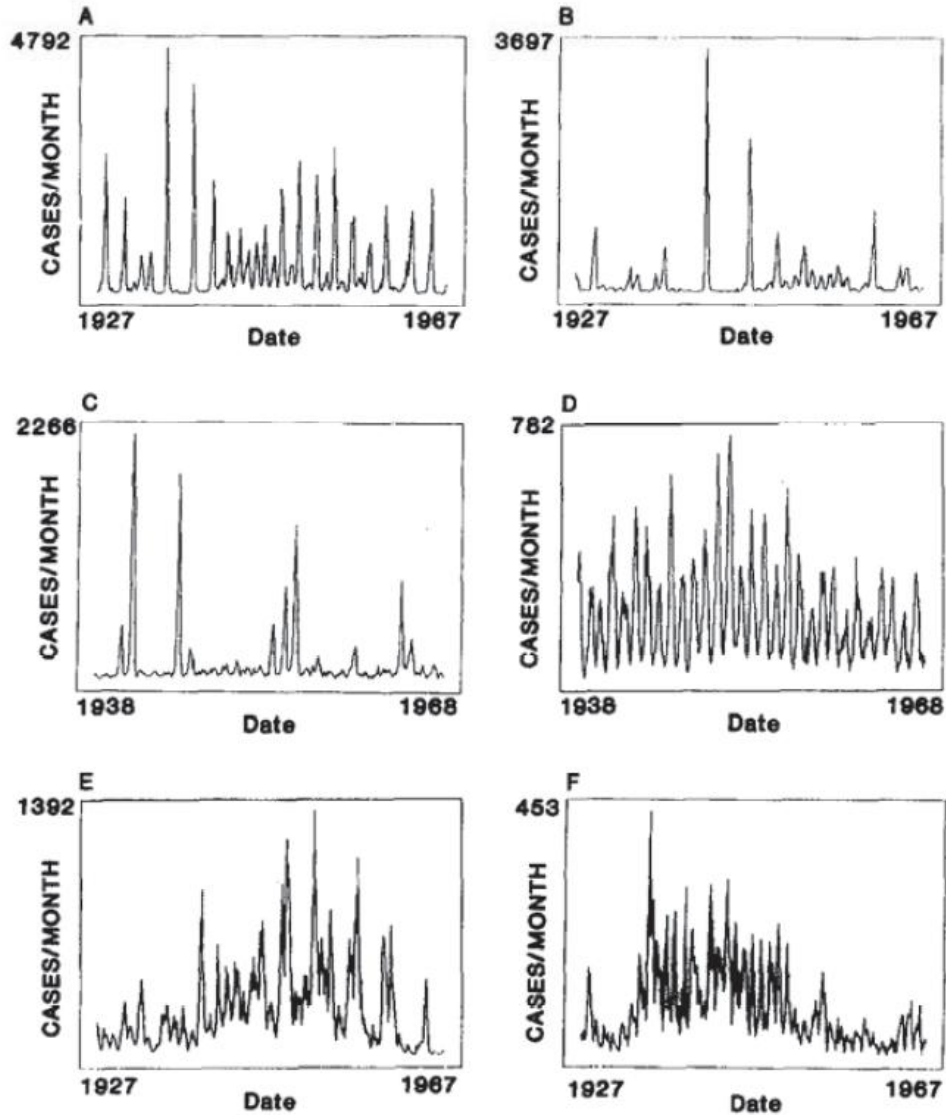

Experiment met meeltorren: *Tribolium*

(Constantino et al. 1997)

Kinderziekten

Olsen et al. 1988

Chaos in plankton dynamica

nature

Vol 451 | 14 February 2008 | doi:10.1038/nature06512

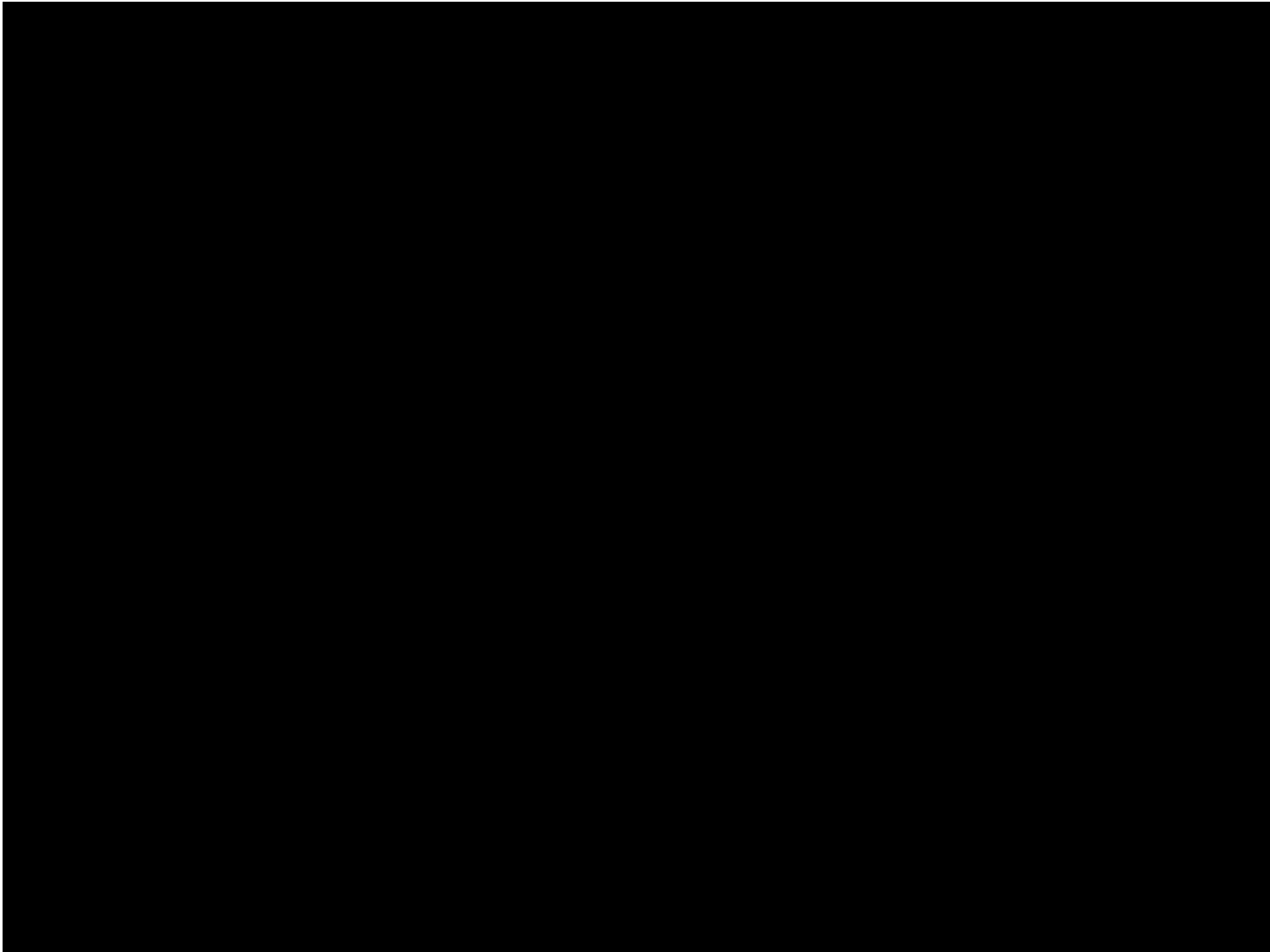
LETTERS

Chaos in a long-term experiment with a plankton community

Elisa Benincà^{1,2*}, Jef Huisman^{1*}, Reinhard Heerkloss³, Klaus D. Jöhnk^{1†}, Pedro Branco¹, Egbert H. Van Nes², Marten Scheffer² & Stephen P. Ellner⁴

Wat is plankton?

Plankton

Korte generatietijd

Gemakkelijk te kweken in laboratorium
(onder gecontroleerde condities)

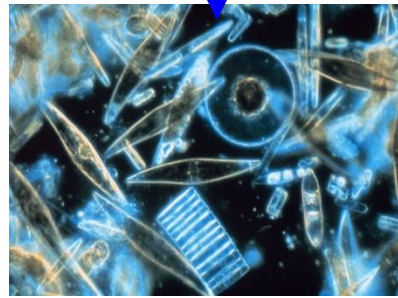
Plankton

Carnivoren

Herbivoren

Planten

Carnivoren
zooplankton

Herbivoren
zooplankton

Fytoplankton

Mesocosm experiment

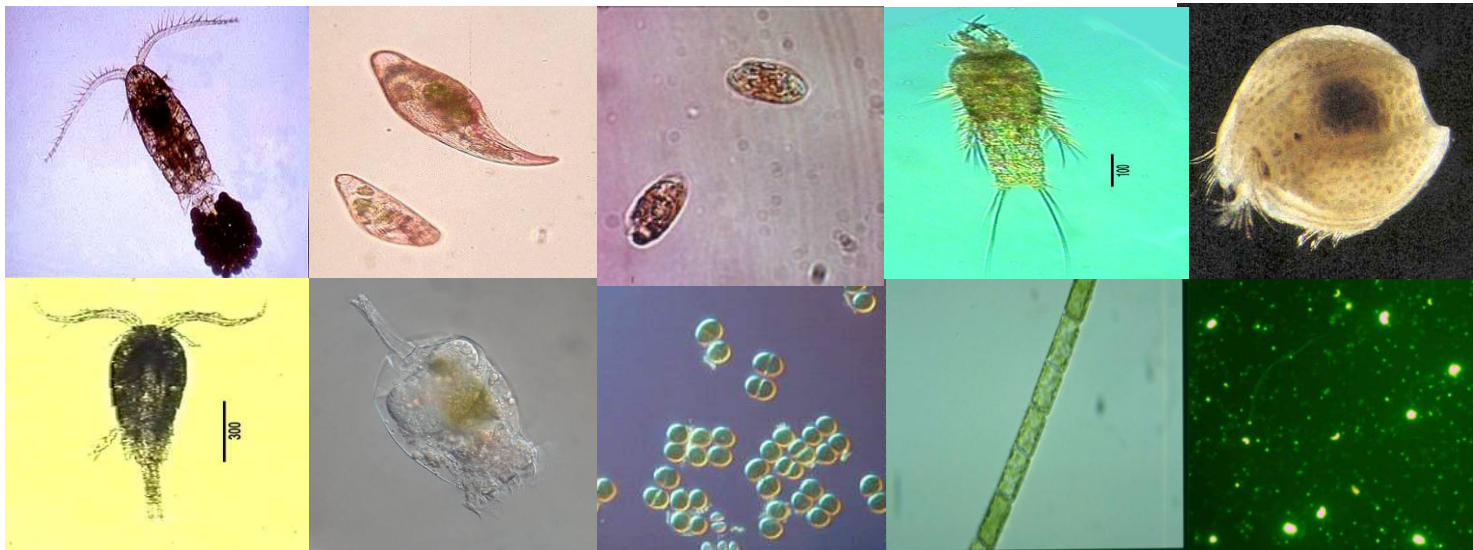
LANGE dataset van
een COMPLEX voedselweb

Reinhard Heerkloss

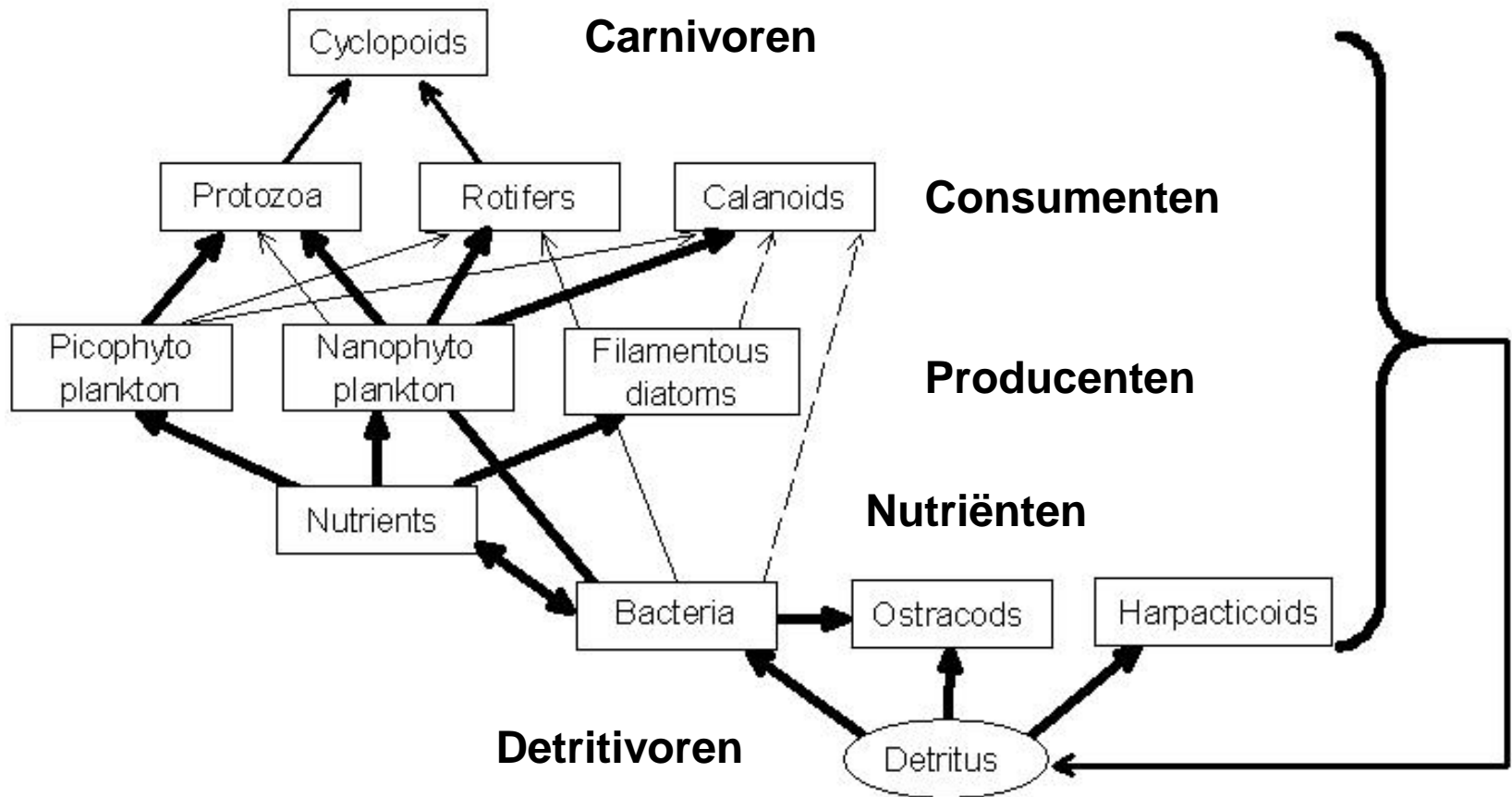
Gekweekt onder constante condities
2.319 dagen lang (bijna 7 jaar)
2x per week geteld!

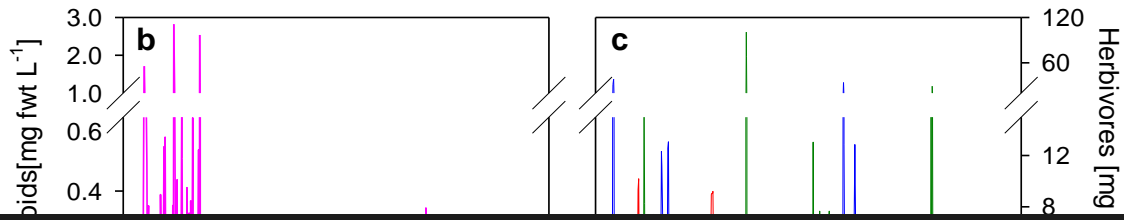

Dat is 100 tot 1000
plankton generaties!

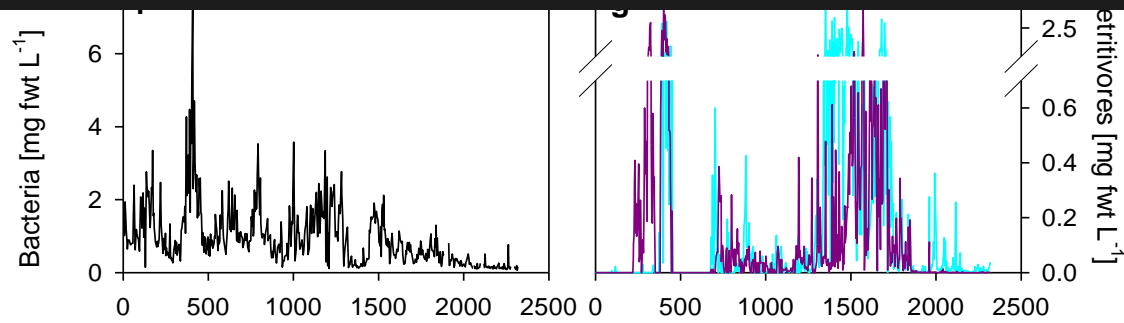

Voedselweb

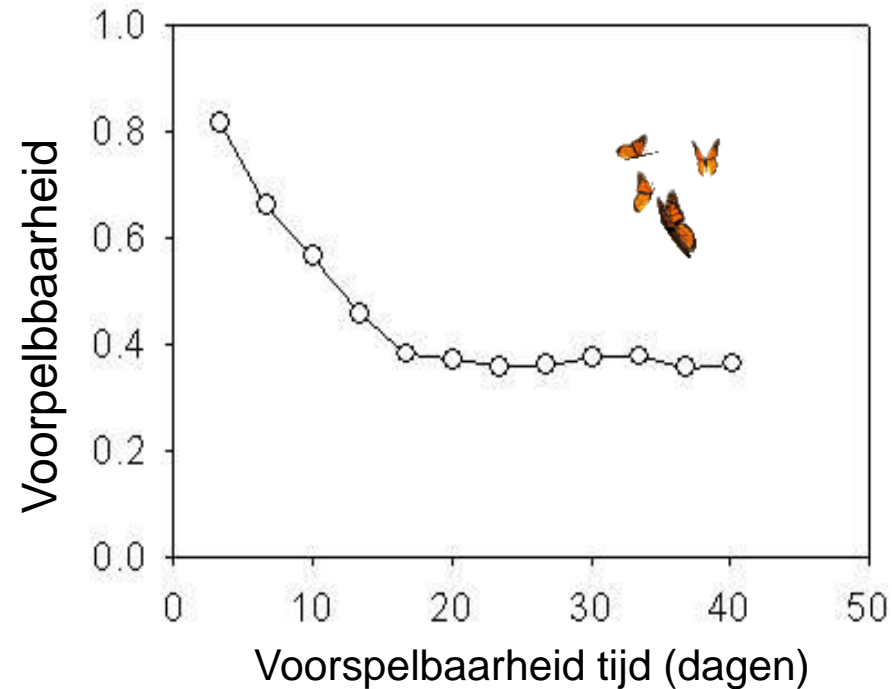
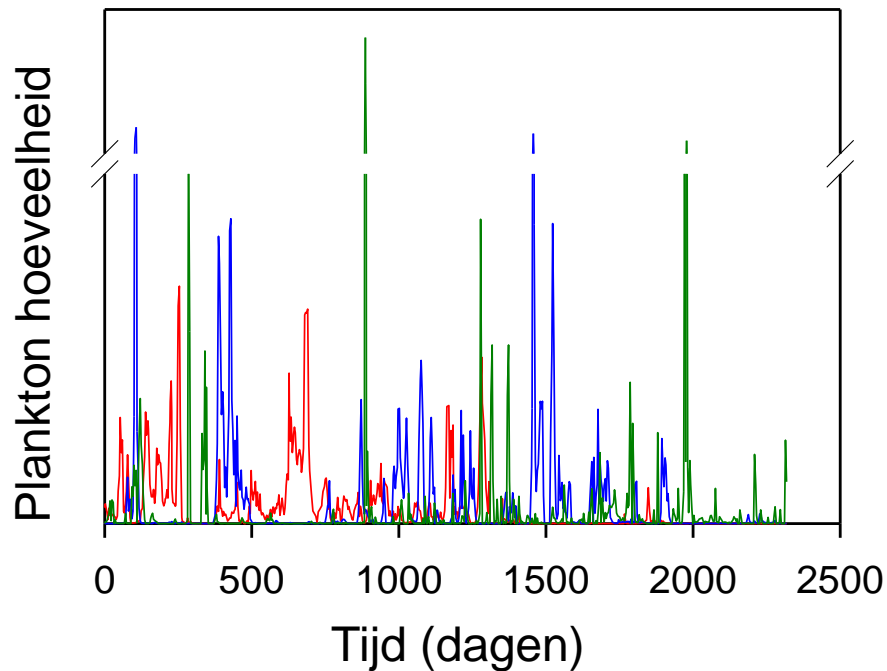
CHAOS

Time [days]

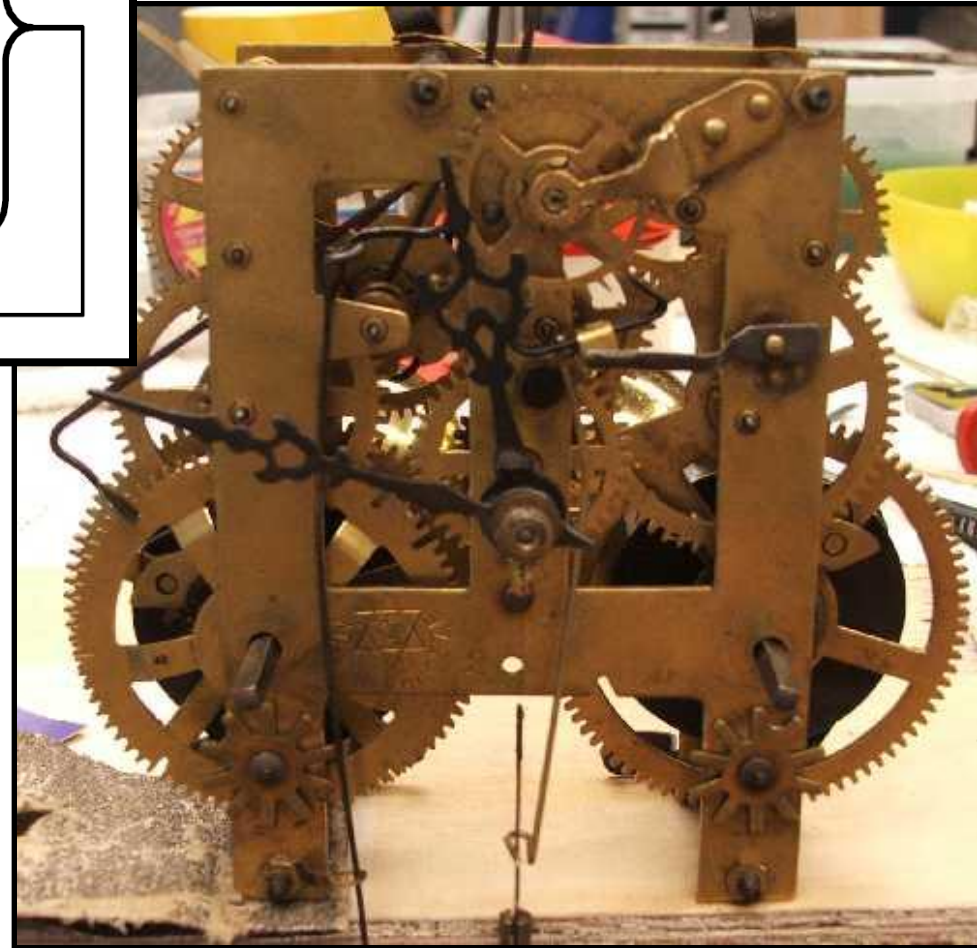
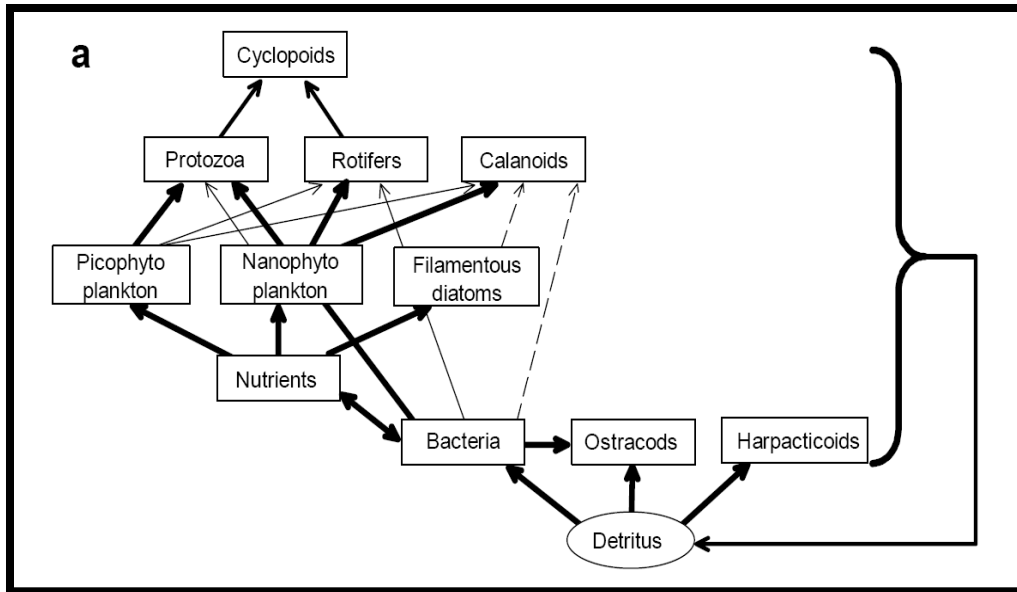
Predictability is limited to 5-15 generations!

Dit is de eerste keer dat chaos is aangetoond
in een echt voedselweb.

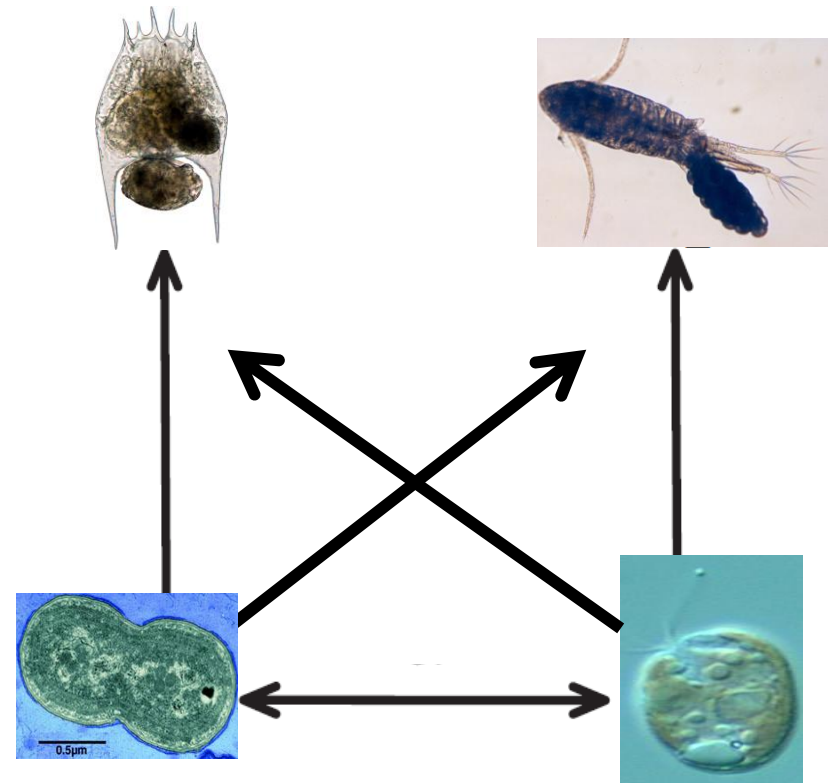
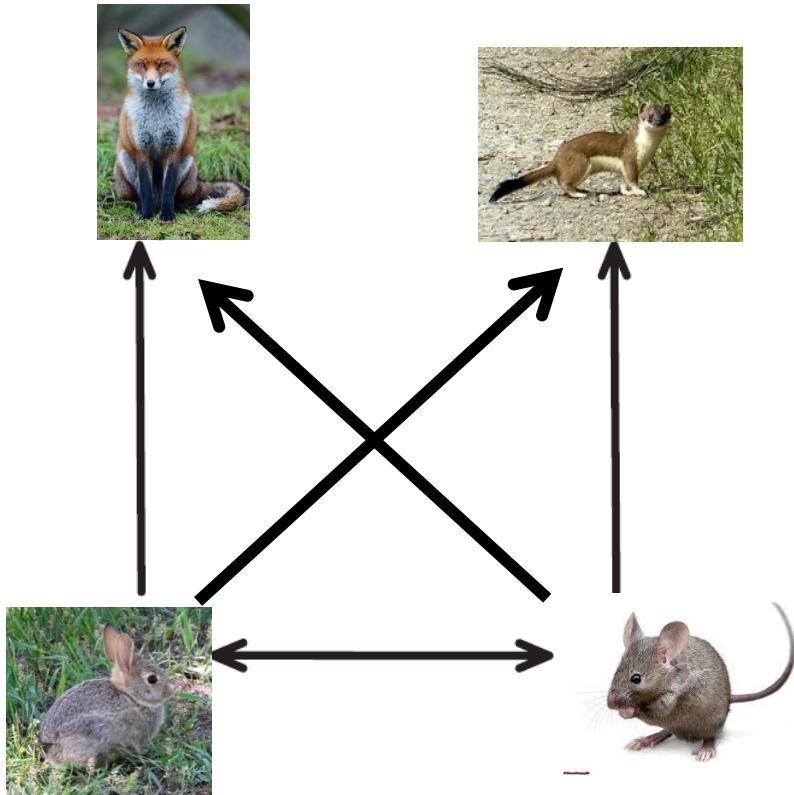
Voorspelbaarheid is beperkt tot 5-15 generaties!

Wat zijn de drijvende mechanismen?

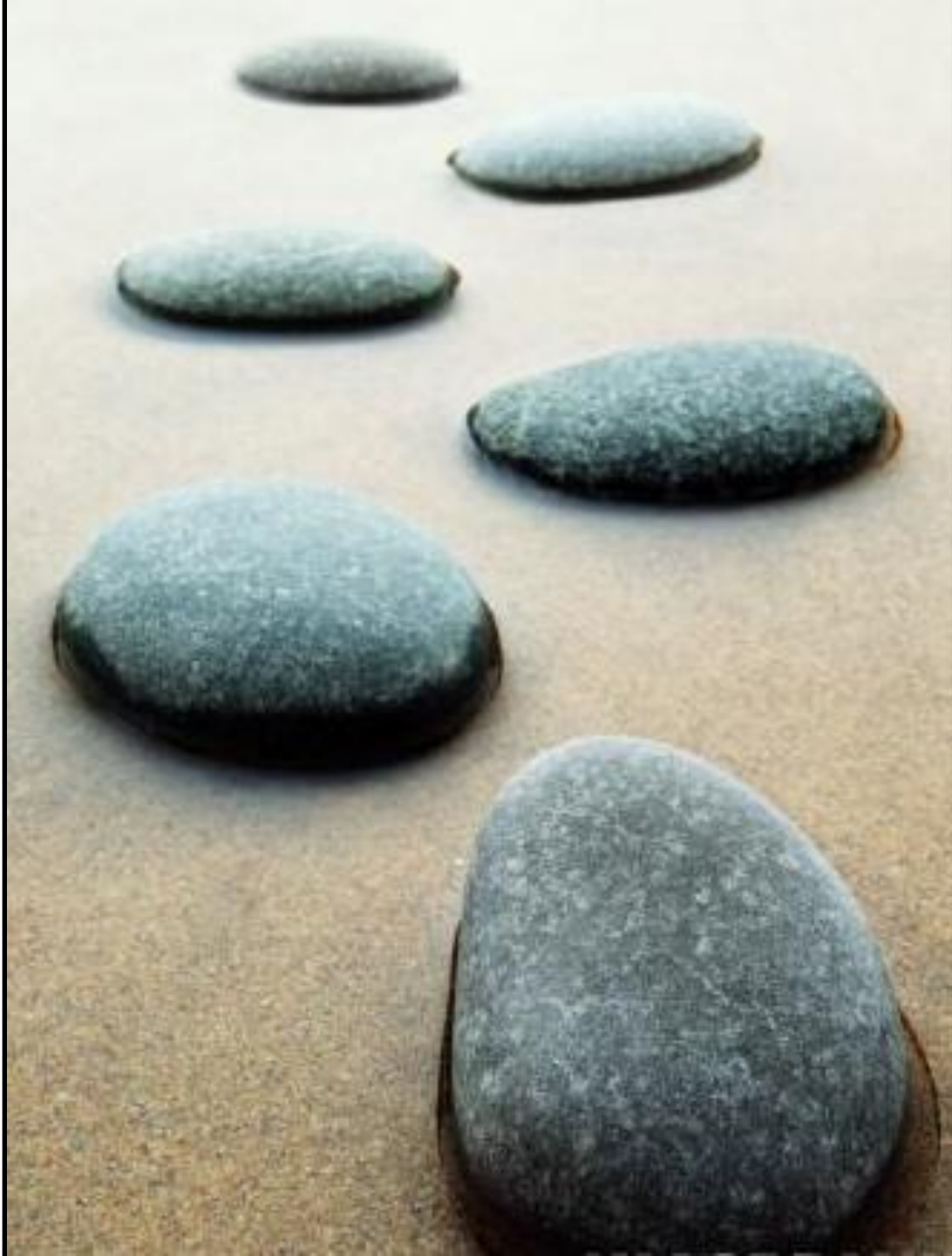
[Beninca et al, *Ecology Letters* 2009]

Dominante mechanisme

Voedselweb van twee predatoren en twee prooien

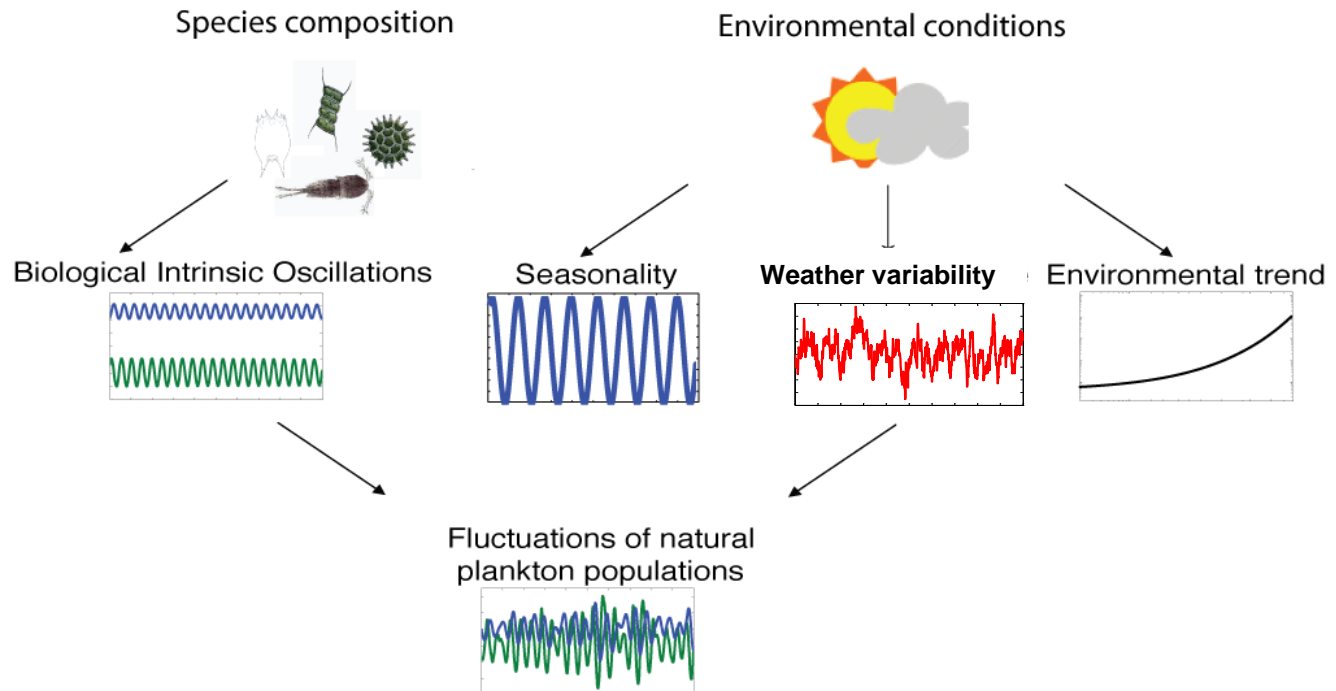
De volgende
stap:
Chaos theorie
in de praktijk

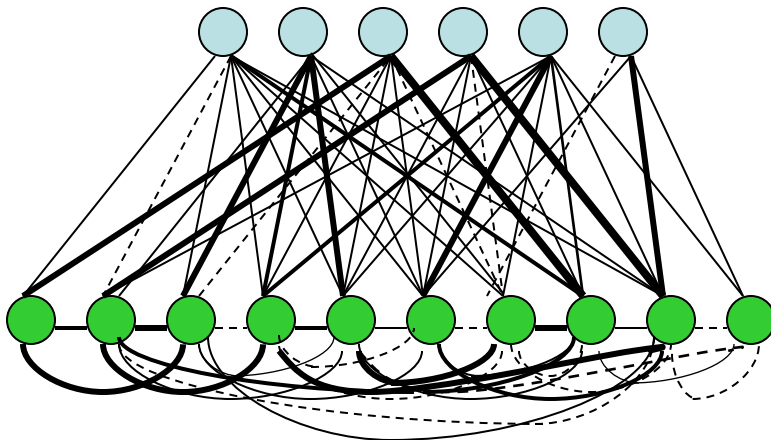
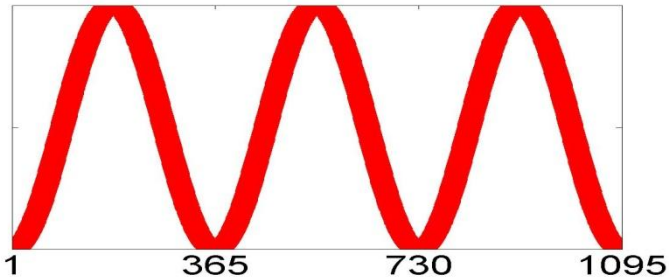
Chaos onder veldcondities?

- Buiten het laboratorium zijn omstandigheden niet constant;
- Hoe beïnvloeden veldcondities de voorspelbaarheid van populaties?

Effect seizoensvariatie op chaotische fluctuaties

Experiment met predator- prooi model

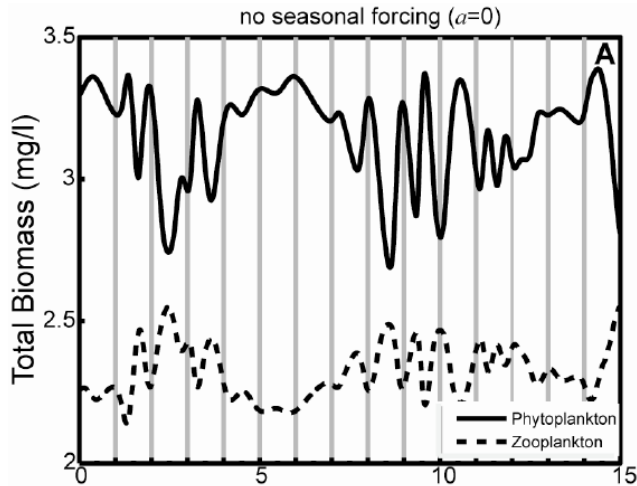

Processnelheden variëren met het seizoen

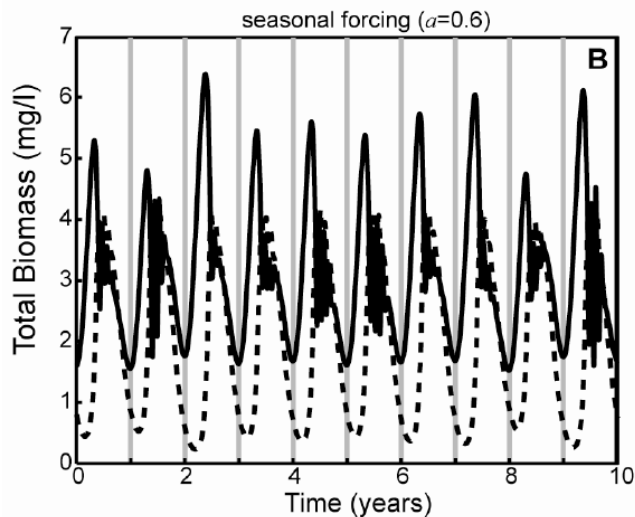
6 zooplankton soorten

10 fytoplankton soorten

Modelresultaten met en zonder seizoensvariatie

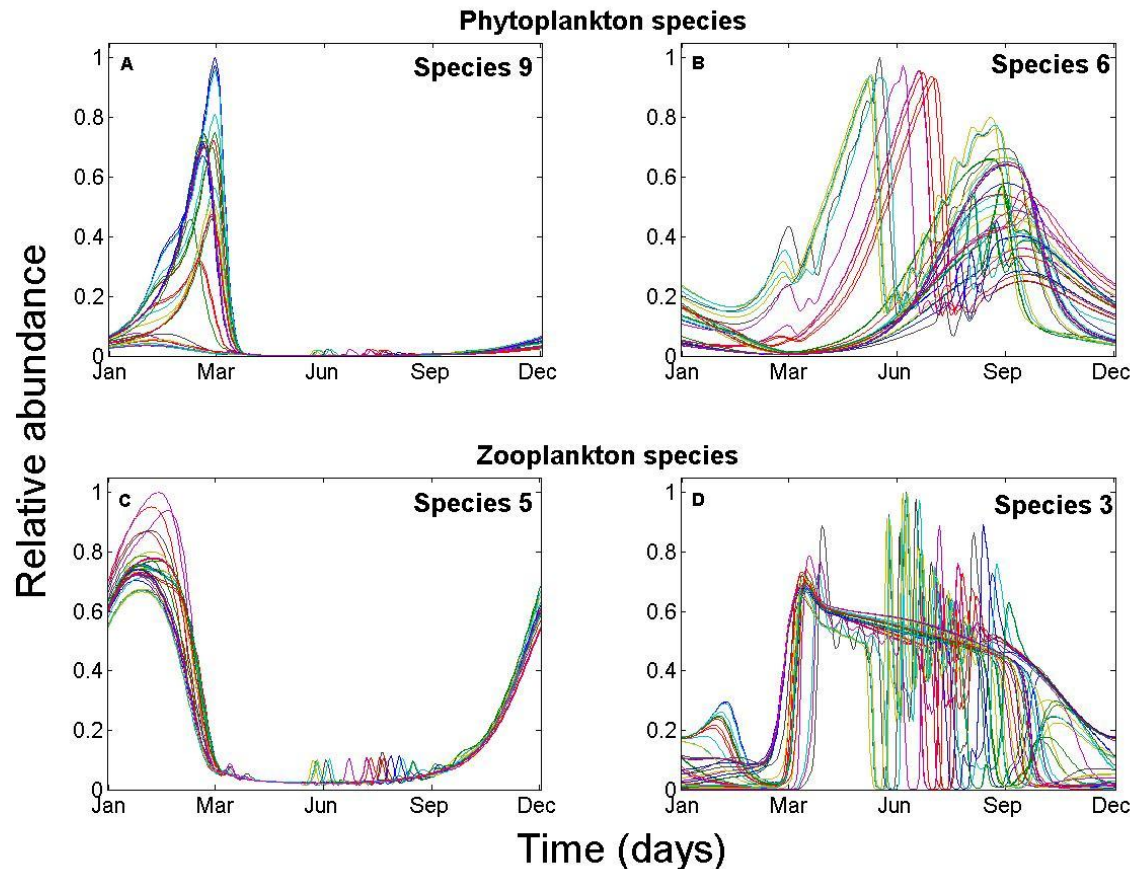

Zonder seizoensvariatie fluctueert **totale biomassa onregelmatig**.

Met seizoensvariatie ontstaat een **duidelijk seizoenspatroon in totale biomassa**, maar hoogte van pieken verschilt van jaar tot jaar.

Modelresultaten soortensamenstelling

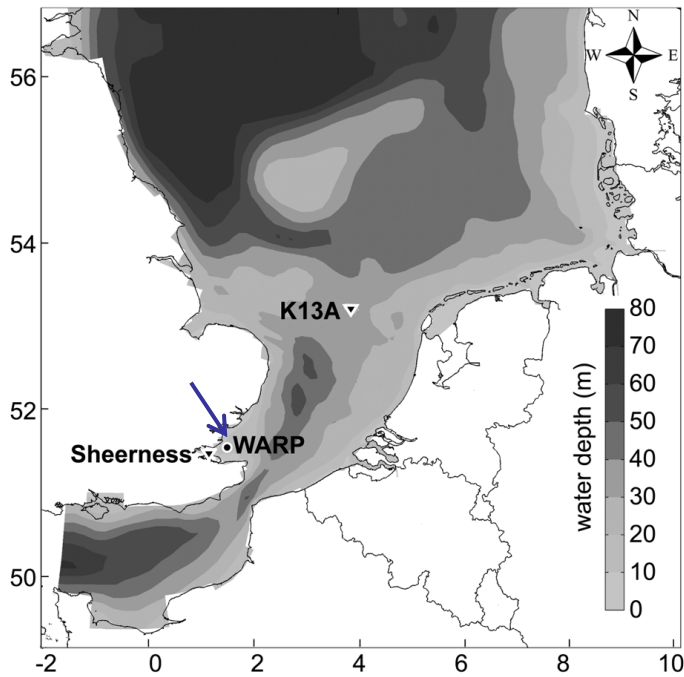

(kleuren geven
verschillende jaren weer)

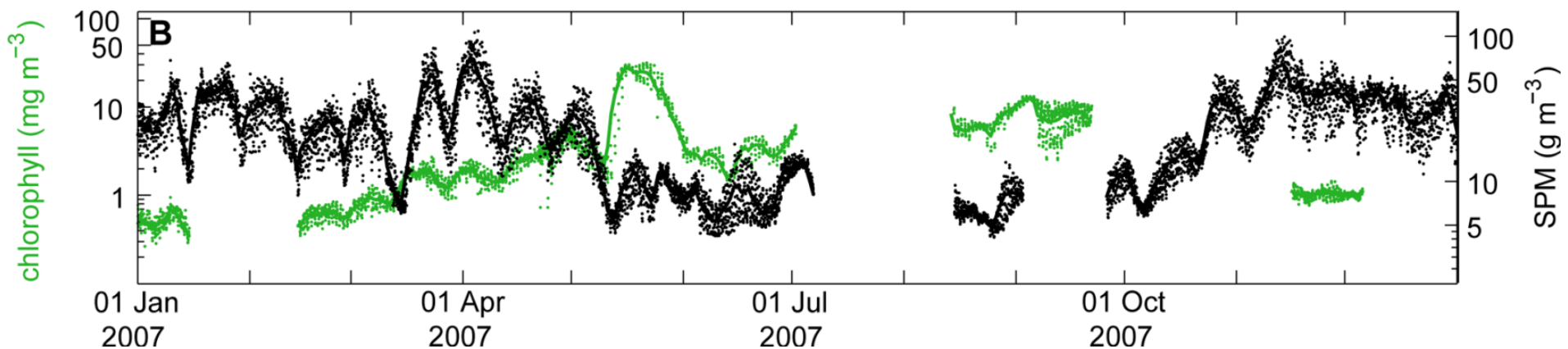
Grote verschillen van jaar tot jaar voor individuele soorten:

Aantallen, timing en seizoenspatroon

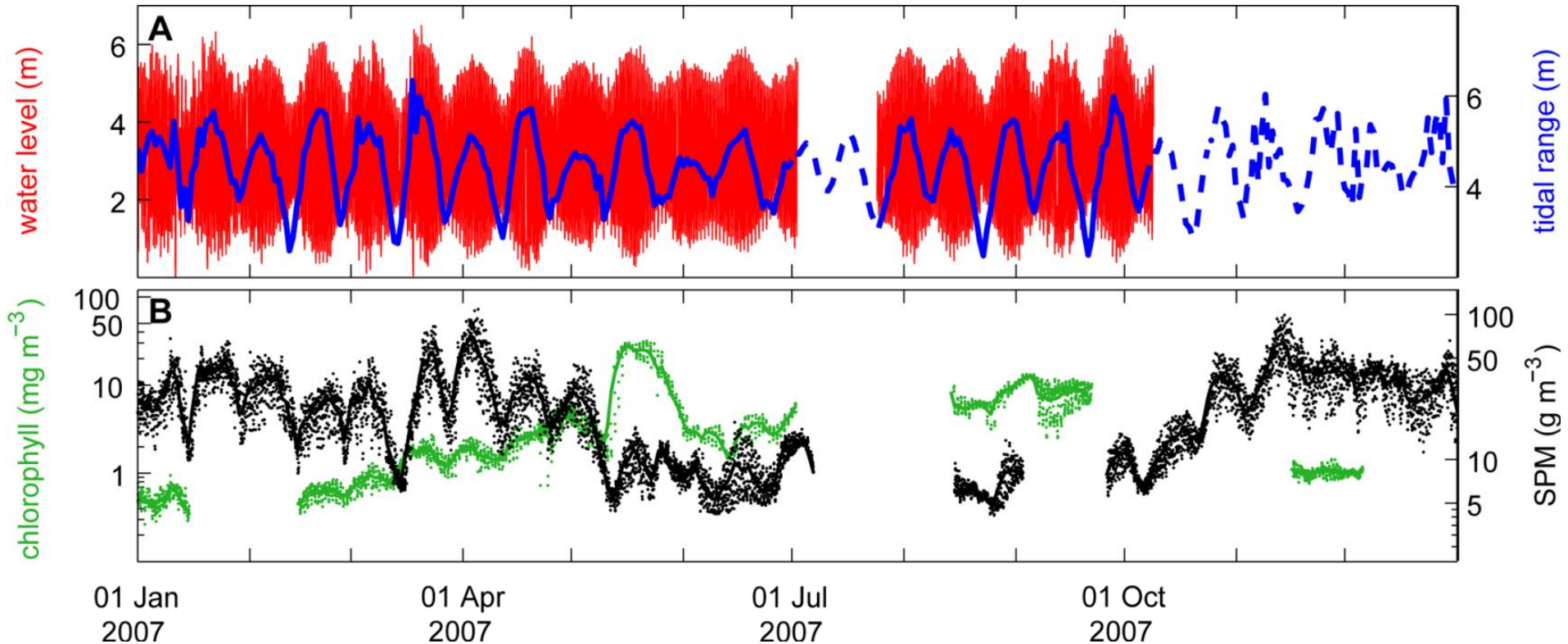
Fytoplankton fluctuaties in de Noordzee: veldmetingen

- Chlorofyl is een maat voor fytoplankton biomassa
- SPM (Suspended Particulate Matter) is zwevend stof

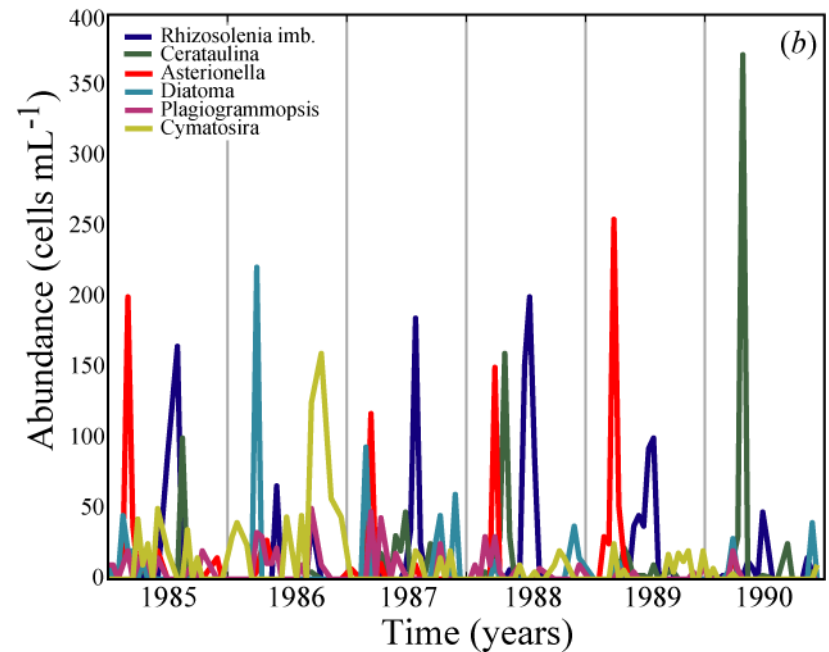
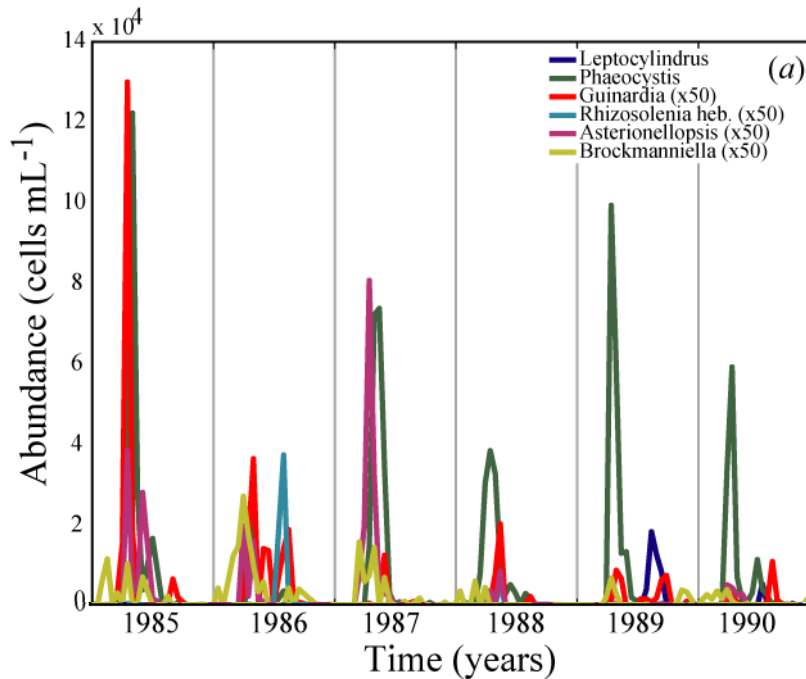
Fytoplankton fluctuaties in de Noordzee: effect van getij

Conclusie: Algen zinken naar beneden als het water niet hard stroomt (bij dood tij), en wervelen weer op als het water harder heen en weer gaat stromen (bij springtij)

Soortensamenstelling veldmetingen

Wekelijkse metingen van fytoplanktonsoorten bij Texel

Zien er chaotisch uit, maar chaos is in deze tijdserie (nog) niet aangetoond

Fytoplankton fluctuaties in veldmetingen

- niet alleen door groei en sterfte
- maar ook door horizontale en verticale bewegingen

Conclusies:

- Chaos leidt ook onder veranderende omgevingscondities tot lange termijn onvoorspelbaarheid van populaties;
- Individuele soorten minder voorspelbaar dan totale biomassa;
- Onder veldcondities worden fluctuaties veroorzaakt door een combinatie van externe factoren en intrinsieke voedselwebinteracties.

Populaties zijn op langere termijn onvoorspelbaar

Is dat erg?

Waarom zou je populaties willen voorspellen?

- Doelstellingen milieubeleid worden getoetst op aantallen van doelsoorten
- Visquota worden berekend uit bemonsteringen in het voorjaar
- Voorkomen gevolgen van giftige algenbloeien
- .....?

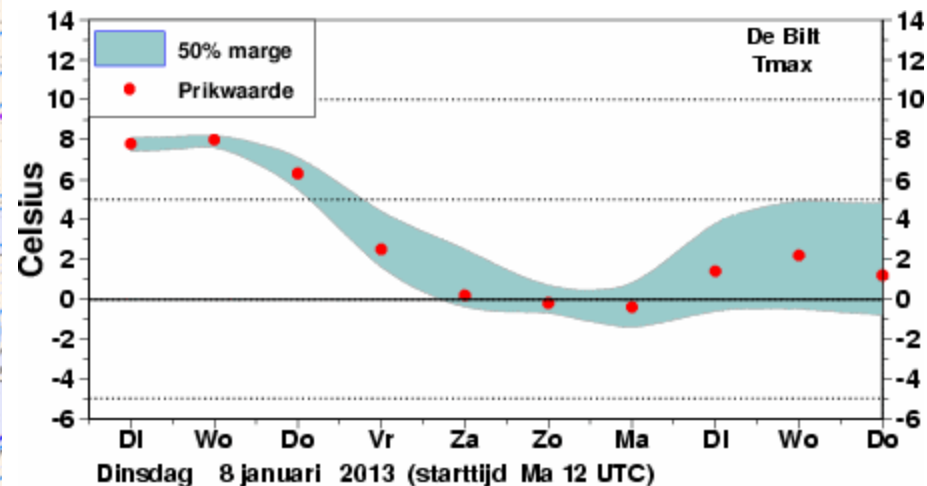
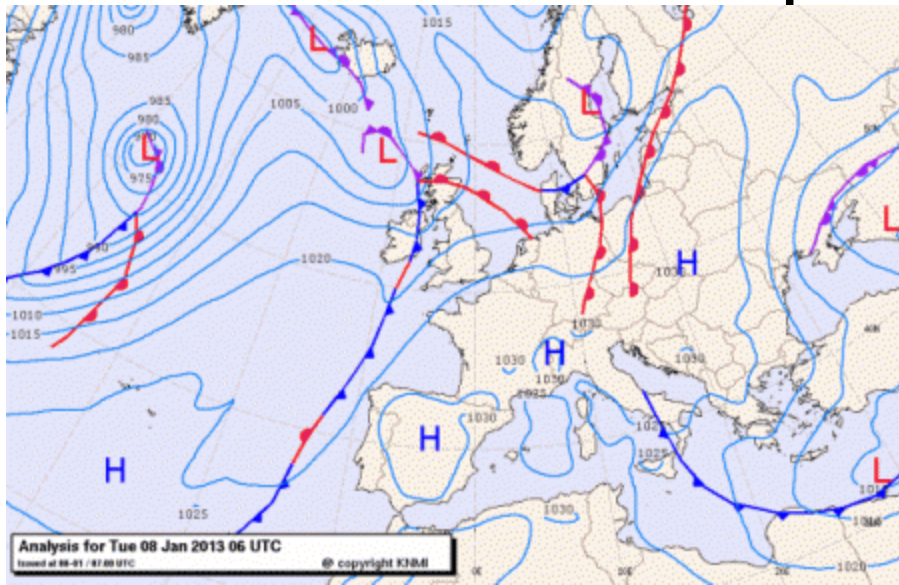

Hoe kun je omgaan met onvoorspelbaarheid?

Aanpak in weersvoorspellingen:

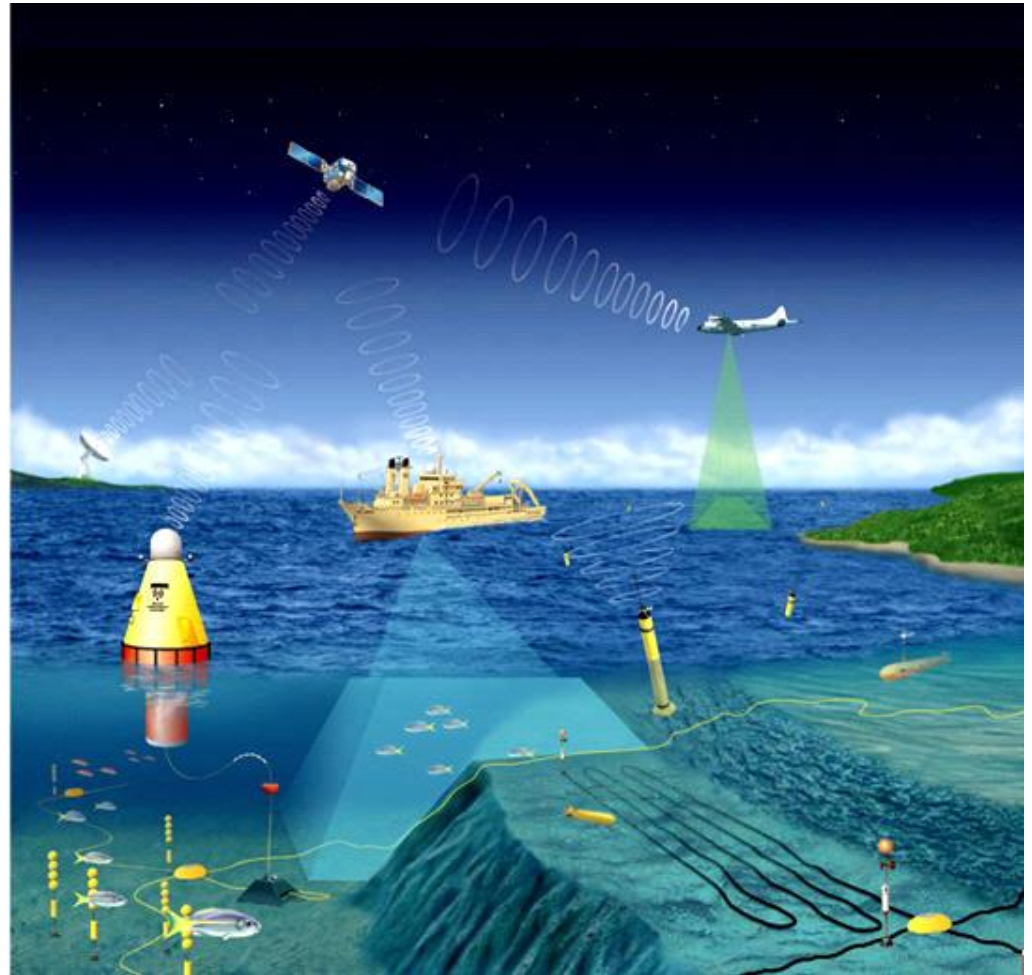
- Heel veel metingen doen
- Model updaten met nieuwe metingen
- Kort vooruit voorspellen

Hoe kun je omgaan met onvoorspelbaarheid?

- Zelfde als in weersvoorspellingen? (bijv. NOAA)
- Geen beleidsdoelstellingen maken voor onvoorspelbare populaties?
- Anders?

TAKE HOME MESSAGE

Zelfs als we alle interacties tussen
soorten en hun omgeving perfect
zouden kennen,

dan nog zouden we de ontwikkeling van
populaties op de langere termijn niet
kunnen voorspellen

Discussie

- Hoe kun je een interessante biologische maken over chaostheorie?

Met dank aan:

Jef Huisman, Reinhard Heerkloss,
Klaus Jöhnk, Pedro Branco,
Marten Scheffer, Egbert van Nes,
Naomi Greenwood,
Stephen Ellner, Vasilis Dakos,
Katja Philippart and Remi Laane